

Møte med en politisjef i Bosnia

SVF- 6900

Jørgen Dyrkorn

Masteroppgave i konflikt, sikkerhet og flerkulturell forståelse (KOSIFF)

Fakultet for

humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Universitetet i Tromsø

Våren 2010

Forord

Da jeg så for snart fire år siden at Studiesenteret i Bardufoss lyste ut masterstudiet innen konflikt, sikkerhet og flerkulturell forståelse var jeg ikke i tvil om at jeg skulle søke.

Studiet har vært meget interessant og har tatt for seg en god kombinasjon av emner innen statsvitenskap og sosialantropologi som jeg tror er svært relevant for offiserer å ha kunnskap om. Jeg vil takke min veileder Bror Olsen for de gode råd og tips som jeg har fått i forbindelse med semesteroppgavene, men spesielt i forbindelse med masteroppgaven.

Veien frem til masteroppgaven har vært lang, og tidvis har jeg vært i tvil om jeg skulle bli ferdig. Det å kombinere full jobb og familieliv med studier har i perioder ikke vært så enkelt. Uten full støtte fra familien hadde dette ikke vært mulig for meg å gjennomføre. Hvis ikke min kone hadde tatt med seg barna, og reist bort i helgene under innspurten av masteroppgaven hadde den ikke blitt levert på nåværende tidspunkt. Derfor skylder jeg Kari-Anne en stor takk for den forståelse og omsorg som hun har vist i denne hektiske perioden.

INNLEDNING	1
TEMA OG MOTIVASJON FOR OPPGAVEN	3
DISPOSISJON	5
CASE	6
FEILKILDER	8
METODE	8
HUKOMMELSE	8
TOLKER OG SPRÅK	9
KULTUR	10
KULTURFORSKJELLER	11
MAKTDISTANSE, SYMBOLER OG MAKTBASE	12
INDIVIDUALISME, GAVE OG SOSIAL INTERAKSJON	15
SAMHANDLING	18
MASKULINITET, GAVE, SAMHANDLING	22
USIKKERHET-UNNVIKELSE, KULTUR OG STATISTIKK	23
KULTURFORSTÅELSE	26
IDENTITET, ANERKJENNELSE OG ÆRE	31
LOKALE FORHOLD OG IDENTITET	32
GRUPPEFELLESKAP OG IDENTITET	36
ÆRE	40
AVSLUTNING	43
REFERANSELISTE	45

Innledning

I perioden fra oktober 2005 til april 2006 tjenestegjorde jeg i Bosnia-Hercegovina¹ som liaison offiser i Liaison and Observation Team, i EU styrken (LOT II/EUFOR)². EUFOR overtok ansvaret for Bosnia fra NATO (SFOR) styrkene i desember 2004, og i denne forbindelse ble LOT etablert som et konsept.

Konflikten i Bosnia startet med oppløsningen av Jugoslavia i 1991 da Kroatia og Slovenia erklærte seg uavhengige. Bosnia erklærte seg uavhengig like etter i forbindelse med en folkeavstemning i 1992. Den serbiske folkegruppen i Bosnia var imot uavhengighetserklæringen og opprettet sin egen stat Republika Srpska. Bosnisk serbiske styrker, støttet av den jugoslaviske hæren, innledet angrep i Øst-Bosnia og tok etter hvert over ca 70 % av landet. Bosniske kroater og muslimer organiserte seg i hver sin militære styrke, og krigen mellom disse tre partene var et faktum. FN sendte UNPROFOR³ styrken til Bosnia for å prøve å bidra til fred og sikkerhet, men lyktes ikke. Selv om kroatene og muslimene som regel var mer enige og stod sammen mot serberne, byttet partene allianser flere ganger i løpet av krigen fra 1992 til 1995. I løpet av krigen ble over 100.000 mennesker drept (Nilsen, 2004), og flere hundre tusen drevet på flukt. I desember 1995 ble en fredsavtale⁴ mellom partene underskrevet og krigen avsluttet. NATO styrken IFOR⁵ ble opprettet for å overvåke implementeringen av fredsavtalen. I desember 1996 ble IFOR erstattet av en noe lettere oppsatt SFOR⁶ som skulle observere at partene etterkom avtalen. (Store Norske Leksikon 2010)

Det norske bidraget i LOT bestod av ni offiserer og vi hadde base i Cazin i den nordvestre delen av Bosnia. Vi hadde ansvaret for all kontakt med lokale myndigheter og lokalbefolkning i fire kommuner, og hadde delt dette området mellom oss i tre ulike team. Vi skulle vise tilstedeværelse i området samt være bindeledd mellom EUFOR og lokalbefolkning, lokale myndigheter og andre aktører i området. Hensikten var å etablere en god totalforståelse for hva som foregikk i regionen. I tillegg skulle vi fasilitere for militære

¹Jeg kommer til å bruke betegnelsen Bosnia i resten av oppgaven.

² LOT II/EUFOR – Liaison and observation team, kontingent II i European Union Force.

³ United Nations Protection Force

⁴ Daytonavtalen

⁵ Implementation Force

⁶ Stabilization Force

operasjoner i samarbeid med lokale myndigheter.⁷ Enkelt sagt var oppdraget å være en pulsmåler i lokalsamfunnet. Måten vi løste oppdraget på var gjennom kjøretøy- og fotpatruljer. Det ble også gjennomført en rekke møter med lokale aktører. Som sjef for ett tre manns liaison team var det mitt ansvar å planlegge våre patruljer og møter, samt være den som ledet møtene på vegne av teamet. Mitt team hadde i kontingenten ansvaret for tre kommuner i den nordvestre delen av Bosnia i et område som var muslimsk dominert.⁸ Dette oppdraget gjorde at jeg fikk møte folk fra alle samfunnslag i de områdene vi hadde ansvaret for. Møtene foregikk på offentlige kontorer, ute i området eller i byene, samt i private hjem.

⁷ Typiske operasjoner var rettet mot smuglervarer, narkotika, human trafficking, ulovlig skogshogst samt krigsforbrytere. Hensikten var å hjelpe politi og grensestyrkene å planlegge komplekse operasjoner.

⁸ Fordeling i de ulike kommunene: Cazin – 100 % muslimsk, Buzim – 100 % muslimsk, Bosanska Krupa 85 % muslimsk, 10 % serbisk og 5 % kroatisk.

Tema og motivasjon for oppgaven

I den perioden jeg tjenestegjorde i Bosnia, hadde jeg og teamet mitt som regel fire til seks møter i uken med lokale bosniere⁹ i de kommunene hvor vi hadde ansvaret. Vi hadde møter med byråkrater og politikere i de respektive kommuneledelsene, opposisjonspolitikere, krigsveteraner, personer i lokalt næringsliv, rektor og ansatte ved skolene, politi, NGO'er, prester og imamer, lokale foreninger og lokale innbyggere. Temaene handlet som regel om lokale forhold, utvikling siden krigen, kommuneledelse, EU, korrupsjon, gjenoppbygging, næringsliv, krigen, utfordringer i hverdagen, kriminalitet, diskriminering, forhold mellom folkegruppene (serbere, kroater og bosnjaker), religion og politikk. Mange av møtene vi gjennomførte var planlagt på forhånd, og vi hadde avtalt tid og sted for gjennomføring av møtet. Vel så ofte var møtene preget av tilfeldigheter hvor vi kom i snakk med lokalbefolkningen, da vi var ute for å vise tilstedeværelse. Slike tilfeldige møter resulterte ofte i at vi ble invitert med hjem på en kopp kaffe eller et glass slivovitz¹⁰. Noen av disse personene hadde vi jevnlig møter med på grunn av den posisjon de hadde i samfunnet, mens andre traff vi bare en gang. Alle disse møtene var med på å bygge opp vår forståelse og kjennskap til hva som opptok lokal befolkningen, lokale maktstrukturer og i det hele tatt hvilke utfordringer man stod ovenfor.

Etter å ha vært i Bosnia i ca to måneder begynte jeg å føle at jeg mestret jobben godt. Jeg fikk som regel en god tone med dem vi hadde møter med, og følte vi fikk mye relevant informasjon tilbake. Jeg fikk gode tilbakemeldinger på rapportene som teamet sendte frem til hovedkvarteret, og vi ble av og til bedt om mer informasjon eller oppfølging av konkrete personer fra EU hovedkvarteret i Sarajevo. Jeg fikk imidlertid ingen nær relasjon med noen av dem vi møtte, og jeg tror vi etter hvert fikk et litt kynisk forhold til jobben vår og representantene for lokalbefolkningen. Vi var ute etter informasjon samtidig som vi skulle vise EU sin tilstedeværelse i området, og det var lite vi som team kunne hjelpe lokalbefolkningen med. Teknikkene vi brukte i de ulike møtene var med små variasjoner

⁹ I omtale av de ulike folkegruppene vil jeg omtale de bosniske muslimene som bosnjaker, de bosniske serberne som serbere og de bosniske kroaterne som kroater. Dette for å unngå tunge uttrykk som bosniaserbere, bosniakroater og bosniske muslimer. Unntaksvis kan jeg komme til å bruke serbere og kroater om innbyggere fra Serbia og Kroatia, men da vil det komme klart frem av sammenhengen. Når jeg snakker om innbyggere i Bosnia generelt uavhengig av folkegruppe vil jeg bruke begrepet bosniere.

¹⁰ Hjemmelaget plumme brennevin

like, og vi fant som regel ut i løpet av ett til to møter det vi var ute etter før vi beveget oss videre.

I løpet av mine seks måneder i Bosnia var det ikke så mange av møtene som gjorde et sterkt inntrykk på meg, eller som jeg har reflektert mye over i ettertid. Ett av unntakene var en serie av møter jeg hadde med en Politisjef i Bosanska Krupa (Bos Krupa)¹¹, som jeg rett og slett ikke ble helt klok på, men som jeg følte på slutten av min periode at jeg hadde fått et meget godt forhold til.

I ettertid har jeg reflektert mye over hvorfor og hvordan dette forholdet utviklet seg slik det gjorde gjennom de møtene som vi hadde. Men det var først gjennom undervisningen på KOSIFF masteren, at jeg opplevde jeg fikk verktøy som gjorde meg bedre i stand til å analysere møtene våre. Gjennom undervisning i de ulike antropologiske perspektivene og begrepene, har det vært lettere å analysere egne erfaringer. Dette har nok gitt meg økt forståelse for hvilke mekanismer som var i sving under våre møter, samt hva som gjorde at vi fikk et godt forhold.

Hovedfokuset mitt i denne oppgaven vil derfor være å diskutere den relasjon jeg fikk med Politisjefen i Bos Krupa, gjennom de møtene vi hadde i løpet av kontingenten. Slike møter går kanskje i kjernen på det som er sosialantropologi, hvor fokus settes på prosessen og sosial form skapes. I dette samspillet mellom to personer fra ulike land, er det ulike roller som kan spilles, og flere mulige valg som kan foretas i den sosiale interaksjonen. For at det skal skapes en relasjon i et slikt møte er vi avhengig at begge parter bidrar til nettopp dette. Dersom en av oss ikke ønsker å bidra skapes det heller ikke en sosial integrasjon, og møtet blir heller ikke vellykket. Derimot hvis det foregår en åpen og ærlig dialog, hvor begge parter tar ansvar for å bringe samtalen videre, kan vi si at det foregår en gaveutveksling mellom oss som skaper relasjonen. Ved å benytte ulike teoretiske perspektiver skal jeg forsøke å gi noen forklaringer på hvordan forholdet mellom meg og Politisjefen utviklet seg gjennom slike møter. Selv om forholdet til Politisjefen er det primære, vil det av hensyn til å skape forståelse for rammefaktorene rundt disse møtene være behov for å anlegge et bredere perspektiv, og ikke isolert sett bare se på de konkrete møtene.

¹¹ Navn på en kommune i nordvestre del av Bosnia.

Disposisjon

Jeg vil innlede oppgaven med å presentere caset mitt, før jeg kort sier noe om feilkildene som har en innvirkning på oppgaven. Deretter vil jeg i del én av oppgaven starte med noen ulike definisjoner av kultur, før jeg fokuserer på kulturforskjeller. Jeg vil gjennomføre denne analysen ved hjelp av både en beskrivende og en prosessuell kulturforståelse. Årsaken til at en beskrivende kulturforståelse tas med i oppgaven, er at Forsvaret ved ulike anledninger har undervist sine elever i Hofstede sin teori med å identifisere forskjeller mellom ulike land ved hjelp av kulturindekser. Den type møter som jeg gjennomførte i Bosnia er det ikke uvanlig at offiserer må lede i internasjonale operasjoner. Jeg vil derfor se hva jeg kan få ut av å bruke Hofstede sine teorier på å analysere min relasjon til Politisjefen.

For å skape en diskusjon, og for å styrke analysen, vil jeg parallelt med dette også trekke inn arbeid fra ulike teoretikere som står for en mer prosessuell kulturforståelse. I all hovedsak vil jeg bruke Barth og hans ”*Political leadership among Swat Pathans*”, Mauss sin teori om gaveutveksling samt Goffman sin samhandlingsmodell. Disse forfatterne er mer opptatt av den konkrete interaksjonen, de valg som foretas og den konteksten et møte mellom mennesker foregår i.

I neste del vil jeg fokusere på kulturforståelse som tema, og bruker Duffey sine tanker om problemløsning i internasjonale operasjoner. Hensikten er å se i hvilken grad en manglende bevissthet rundt dette temaet kan ha bidratt til å gjøre samarbeidsforholdet til Politisjefen utfordrende. Duffey vektlegger betydningen av et ”*bottom-up*” perspektiv på problemløsning, og da mye av grunnlaget til LOT i Bosnia var basert på dette er det interessant å se nærmere på i hvilken grad det var vellykket for oss.

Inntil 1992 hadde befolkningen i Bosnia det ikke så veldig ulikt andre land i Sentral- og Øst-Europa. Den endringen som kom etter 1992 med krig og nød må derfor ha blitt opplevd som desto mer voldsom. For muslimene kom det i tillegg et markant skifte etter terroraksjonene i 2001. I siste del settes derfor fokus på temaer som identitet, anerkjennelse og ære da dette sannsynligvis var av stor betydning for muslimene i Bosnia på det tidspunktet jeg var der. Dette er faktorer som påvirker samspill mellom mennesker, og således kan bidra til å øke forståelsen for utviklingen av min relasjon til Politisjefen. For å belyse disse temaene vil jeg benytte meg primært av Barth sin ”*Ethnic groups and*

boundaries”, Taylor sin teori om identitet og anerkjennelse, Eriksen sine teorier om identitet samt Bourdieu sine teorier om ære fra hans forskning i Kabylia i Algerie.

For å supplere min egen empiri vil jeg gjennom hele oppgaven bruke Bringas sine erfaringer fra Bosnia, for å skape mer tyngde og for å kunne gi utdypende kommentarer.

Jeg har valgt teori som jeg mener bidrar til å analysere forholdet mitt til Politisjefen samt skaper forståelse for den settingen som eksisterte i Bosnia i 2005. Med unntak av der hvor det er direkte relevant for oppgaven fokuserer jeg lite på hvordan ulike kulturer har utviklet seg. Geertz sine teorier om knytningen mellom menneskers miljø og kultur blir derfor ikke berørt. Jeg har liten fokus på løsningen av konflikten i Bosnia, da dette går langt utenfor ambisjonen til denne oppgaven.

Case

Etter å ha jobbet i Bosnia i ca to måneder fikk det norske LOT huset ansvaret for en ny kommune. Vi skulle overta den fra en canadisk enhet, og jeg hadde én dag med overlapping hvor de viste meg rundt i området. Canadierne gav meg det de hadde av informasjon og jeg fikk kopi av alle møterapportene deres. Etter å ha fått ansvaret for en ny kommune fant jeg det naturlig blant annet å arrangere et møte med Politisjefen. Vår ambisjon var begrenset da dette var første møte. Vi ønsket å presentere oss selv samt prøve å danne grunnlag for fremtidig samarbeid. Vi visste av erfaring fra de andre kommunene vi hadde ansvaret for, at politisjefen var en viktig person å ha gode relasjoner til. Han satt som regel på mye interessant informasjon og var avgjørende med tanke på planlegging av militære operasjoner i området. For oss var dette derfor et viktig møte, og vi forberedte oss godt.

For å ta hensyn til lokal kultur innledet vi alltid møtene med å fortelle om oss selv og LOT, samt at vi prøvde å finne ut litt om den vi hadde møte med og organisasjonen han representerte. For å ”bryte isen” snakket vi ofte om Bosnia, Norge, familie, lokale severdigheter, mat og drikke og andre ”ufarlige” emner. Samtaler om slike tema kunne som regel vare en stund parallelt med at vi gjerne ble servert kaffe og slivovitz. Målsetningen med det første møtet med viktige personer bar derfor ofte preg av ren relasjonsbygging, utveksling av visittkort og lite av det vi egentlig var ute etter. Dette skapte som regel et godt

grunnlag for oss ved senere møter når det var konkrete temaer vi var interessert i, eller spesifikk informasjon vi var ute etter.

Vi ankom politihuset fem minutter før møtet skulle starte og ble vist inn på forværelset til Politisjefen. Vi fikk vite at han snart ville være klar til å ta imot oss. Der ble vi sittende i nesten tyve minutter før sekretæren viste oss inn på kontoret hans. Han hadde et veldig stort kontor som jeg anslår til rundt 50 m², et stort møtebord i midten i tillegg til en stor kontorpult. Inngangen til kontoret var helt i andre enden av rommet i forhold til pulten, slik at vi måtte gå gjennom rommet før vi kom frem til stolene som var plassert foran pulten hans. Bak pulten hadde han to store vitrineskap med bilder og gaver, og ellers en del bilder på veggene. I motsetning til mange andre kontorer vi hadde vært på, hadde møblementet en svært høy standard og gav oss inntrykk av at det var en viktig person som hadde dette kontoret.

Politisjefen var tett bygd og var ca 45 år gammel. Under hele møtet fremstod han som høflig, men reservert. Det var stort sett jeg som holdt samtalen i gang og han svarte kort på de fleste spørsmålene mine. Jeg snakket om trygge temaer og prøvde å få han til å fortelle om seg selv og lokale forhold. Jeg lykkes ikke og han gav veldig lite av seg selv. Vi ble likevel enige om at det var hensiktsmessig å ha jevnlig møter og at det var viktig at vi samarbeidet. Vi var relativt fornøyd med møtet da vi hadde fått presentert oss selv, og Politisjefen hadde gitt uttrykk for at han ønsket et videre samarbeid med oss.

Vi fortsatte å ha jevnlig møter med Politisjefen hvor temaene kretset rundt kriminalitet i Bos Krupa og litt generelt høflighetsprat, men han fortsatte å være reservert og gav oss relativt lite interessant informasjon. Møtene fortsatte å bære preg av at det var jeg som holdt samtalen i gang og han svarte kort på mine spørsmål.

I møte nummer fire eller fem¹² fortalte jeg mer detaljert om familien min da jeg nylig hadde blitt pappa for andre gang. Jeg hadde også med bilder av familien og min nyfødte datter som jeg viste han. Dette temaet var han svært opptatt av, og for første gang hadde vi det jeg kan kalle for en vanlig samtale. Han fortalte som seg selv, sin familie og han viste oss bilder av sin kone og datter. Vi snakket videre om ekteskap og betydningen av familie. Han sa blant annet at det var viktig at en mann giftet seg før han fylte 30 år, og han var svært

¹² Husker ikke eksakt

fornøyd når jeg kunne fortelle han at jeg hadde giftet meg 14 dager før jeg fylte 30 år. Etter dette møtet endret samarbeidsforholdet vårt seg vesentlig. Han fremstod som en helt annen person og ble meget imøtekommende. I våre samtaler bidro han på en helt annen måte, og han gav oss ved flere anledninger meget interessant informasjon. Samtaler rundt våre familier gikk igjen som et tema i alle våre møter etter dette.

Jeg har i ettertid reflektert over hvorfor han fremsto med endret personlighet etter at jeg fortalte mer inngående om familien min og viste han bilder. Det var ikke en bevisst handling fra min side, men det kom nok av at jeg var fornøyd og stolt over å ha blitt pappa for andre gang.

Feilkilder

Metode

Metoden min baserer seg på analyse av et selvopplevd case ved hjelp av litteratur fra kulturforståelse og antropologi. I motsetning til de fleste feltarbeid er mitt feltarbeid gjennomført før jeg startet min utdanning innen sosialantropologi. Det er selvsagt uheldig da analysen kunne ha blitt vesentlig mer presis dersom jeg hadde vært kjent med litteratur og teorier på det tidspunkt hvor hendelsene fant sted. I tillegg ville det ha gitt meg en større mulighet til å få avklart en del av den usikkerheten som er forbundet med min analyse.

Hukommelse

Hendelsene skjedde for over fire år siden og min besvarelse baserer seg i stor grad på min hukommelse, samt noen spørsmål jeg har sendt til de andre i teamet mitt og til to av tolkene våre. Jeg har reflektert en god del over denne relasjonen i ettertid, og har brukt caset tidligere i en semesteroppgave for to år siden. Videre har jeg skrevet en annen semesteroppgave for ett år siden basert på andre erfaringer fra min periode i Bosnia. Denne oppgaven førte til videre refleksjon rundt mine møter med Politisjefen. Av skriftelig materiale har jeg én av møterapportene som jeg skrev etter ett av våre møter, de øvrige ble dessverre igjen på en datamaskin i Bosnia. Det er ikke usannsynlig at jeg har glemt noen

viktige nyanser fra møtene våre, men forhåpentligvis er hovedtrekkene og dynamikken under møtene fortsatt intakt.

Tolker og språk

En annen svakhet ved oppgaven er at det i all dialog med Politisjefen ble benyttet tolker da han ikke snakket engelsk eller norsk, og jeg ikke snakket bosnisk. Tolkene som ble benyttet var fra Bosnia og var ansatt lokalt av EUFOR. Tolkene var ikke profesjonelt utdannede tolker, men bosniere som etter min vurdering snakket fra godt til meget godt engelsk. Vi refererte til tolkene som ”*language assistants*”. Engelsk var ikke morsmålet til verken tolkene eller meg, og således var dette også et filter selv om jeg vil anse min egen engelsk kompetanse som god.

I de ulike møtene ble heller ikke samme tolk benyttet hver gang da vi hadde flere tolker som var tilknyttet vår avdeling. I mine møter med Politisjefen benyttet jeg tre ulike tolker. Tolkene kan i en slik setting være et filter mellom avsender og mottaker, og det faktum at de ikke var profesjonelle tolker har nok bidratt til at nyanser i dialogen jeg hadde med Politisjefen har blitt borte i oversettelsen. Videre er det ikke-språklige en viktig faktor i all kommunikasjon. Det er derfor en fare for at en del av budskapet blir borte ved bruk av tolk, da deler av konteksten mangler (Brinkmann & Eriksen, 1996).

Riktig nok hadde våre lokale tolker jobbet for FN, NATO og EU i de ulike operasjonene som har vært gjennomført i Bosnia, og hun som var sjef for tolkene som var knyttet til vår avdeling hadde jobbet som tolk siden 1992. I tillegg hadde halvparten av tolkene fått utdanning i tolketjeneste av ca 1 mnd varighet i England, gjennom den britiske avdelingen som hadde hovedansvaret for LOT i EUFOR.

For min egen del gjennomførte jeg et kurs på Forsvarets skole i etterretnings- og sikkerhetstjeneste (FSES) i forkant av deployeringen til Bosnia. Dette kurset tok for seg blant annet hvordan man skulle bruke tolk mest effektivt i internasjonale operasjoner.

Kultur

"Culture is the collective programming of the mind which distinguishes the members of one group or category of people from another." (Hofstede, 1997, s. 5)

Dette er Hofstede sin definisjon på kultur som han bruker som utgangspunkt i sin forskning på nasjonale kulturer. En naturlig følge av en slik definisjon er at vi tenker oss kultur som noe som kan avgrenses til folk og grupper med fellestrekk.

Et annet og mer kognitivt perspektiv på kultur står Geertz for i sin definisjon:

"In any case, the culture concept to which I adhere has neither multiple referents nor, so far as I can see, any unusual ambiguity: it denotes an historically transmitted pattern of meanings embodied in symbols, a system of inherited conceptions expressed in symbolic forms by means of which men communicate, perpetuate, and develop their knowledge about and attitudes toward life." (Geertz, 1973, s. 89)

Der Hofstede prøver å etablere klare oversikter og beskrivelser av elementer av et lands kultur, er Geertz generelt kritisk til denne type kategoriske beskrivelser av kulturer. I sin bok *"The interpretation of cultures: selected essays"* beskriver han hva han mener er mulig å få til med kulturanalyse

"Cultural analysis is (or should be) guessing at meanings, assessing the guesses, and drawing explanatory conclusions from the better guesses, not discovering the Continent of Meaning and mapping out its bodiless landscape." (Geertz, 1973, s. 20)

Kultur er etter Geertz sitt perspektiv dermed ikke en kraft som får folk til å handle på en bestemt måte, men en kontekst som gjør handlingen forståelig. Hofstede derimot vil vektlegge at på bakgrunn av en persons kultur, vil man kunne indikere hva slags handlinger et individ vil foreta seg i en gitt situasjon.

Kulturforskjeller

I sin forskning på kulturelle forskjeller mellom ulike land har Geert Hofstede utarbeidet indekser, som viser forskjeller mellom kulturen i landene. Indeksene omhandler hvordan de ulike landene håndterer ulikhet, usikkerhet, forholdet til ens primærgruppe og maskulinitet/ femininitet. Hofstede kategoriserer de ulike variablene i følgende fire dimensjoner (Hofstede, 1997):

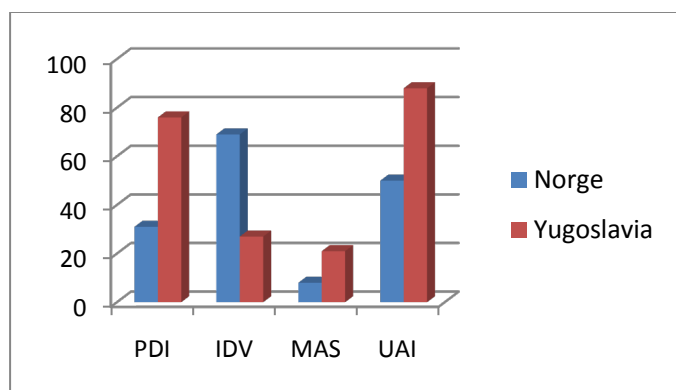
1. Power Distance, PDI (maktdistanse)
2. Individualism and Collectivism, IDV (individualisme)
3. Masculinity and femininity, MAS (maskulinitetsindeks)
4. Uncertainty avoidance, UAI (usikkerhets-unntvikellesindeks)

For å kunne se nærmere på de ulike kulturene som politimesteren og jeg er født og oppvokst i, er det behov for å trekke frem indeks tallene for Norge og Bosnia for de fire ulike dimensjonene. En utfordring i denne sammenhengen er at det ikke eksisterer tall for Bosnia. Da Hofstede gjorde undersøkelsen sin i 1980 eksisterte fortsatt Jugoslavia, og fra de siste resultatene til Hofstede i 2010 er Bosnia ikke forsket på (Hofstede, 2010). Basert på Hofstede sin grunntanke om at "*Culture is learned, not inherited. It derives from one's social environment, not from one's genes.*" (Hofstede, 1997, s. 5) burde resultatene fra Jugoslavia være relativt overførbare til Bosnia. Men det er ikke videre gitt at dette stemmer da resultatene fra Jugoslavia er gamle, samt at det kan stilles spørsmålstegn ved hvor godt kulturelt integrert folket i Jugoslavia var.¹³

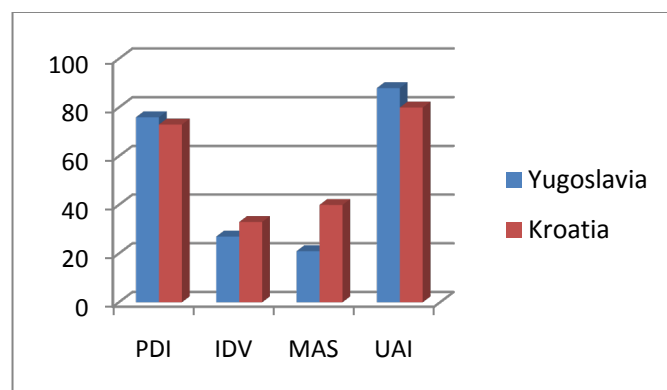
Det er gjort forskning på landene fra det tidligere Jugoslavia ved hjelp av Hofstede sin metodikk, som konkluderer med at de kulturelle forskjellene mellom Kroatia og Bosnia er minimale i forhold til Hofstede sine fire dimensjoner (Tipuric, 2007). Tallene som er brukt i denne forskningen er ikke direkte sammenliknbare med Hofstede sin indeks, slik at resultatene fra Bosnia ikke kan sammenliknes direkte med tall for Norge. Med da konklusjonen til Tipuric er at forskjellen mellom Bosnia og Kroatia er minimal, kan vi benytte tallene for Kroatia i Hofstede sin indeks og sammenlikne disse med tallene for

¹³ Hofstede kommenterer også dette forholdet vedrørende kulturell integrering i Jugoslavia i boken sin. (Hofstede, 1997, s. 19)

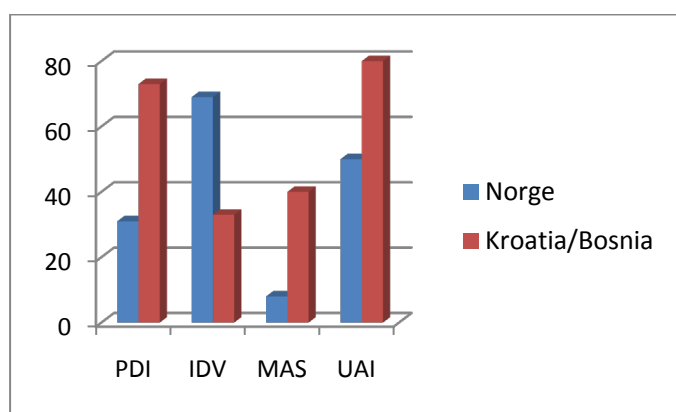
Norge. En slik sammenlikning blir ikke helt korrekt, men vil likevel gi en indikasjon på kulturelle forskjeller mellom Bosnia og Norge.

Figur 1 Basert på tall fra (Hofstede, 1997) og (Hofstede, 2010)

Figur 2 Basert på tall fra (Hofstede, 1997) og (Hofstede, 2010)

Figur 3 Basert på tall fra (Hofstede, 2010)

Som vi ser av figur 3 vises forskjellene mellom Norge og Bosnia i de fire dimensjonene. Størst differanse finner vi i makt-distans indeks og minst differanse i usikkerhets-unnvikelsesindeks, men i alle de fire dimensjonene er tallforskjellen stor.

Maktdistanse, symboler og maktbase

I Norge som har en relativt lav score på makt-distans indeks, skal man etter Hofstede sin teori finne liten ulikhet i samfunnet. Både foreldre, lærere og sjefer i arbeidslivet skal

behandle sine barn, studenter og undergitte i stor grad som likemenn. Privilegier og statussymboler hos folk i maktposisjoner blir sjelden godt mottatt i samfunnet. Hierarkiet i bedrifter, politiske partier og organisasjoner gjenspeiler ulikheter i roller og arbeidsoppgaver, mer en ulikhet mellom sjef og undergitt. Undergitte forventer å bli rådført med i viktige beslutninger som omhandler arbeidsplassen, men godtar at det er sjefen som tar den endelige beslutningen (Hofstede, 1997).

I Bosnia derimot vil det være større ulikhet i samfunnet. Denne ulikheten mellom folk vil både være forventet og ønsket i følge Hofstede, da de med mindre makt vil være i et avhengighetsforhold til de med makt. Dette gjenspeiler seg i forholdet mellom foreldre og barn, hvor barnet lærer å respektere og være lydige ovenfor sine foreldre. Tilsvarende forhold vil man også finne mellom lærer og elev, og mellom sjef og undergitt. I arbeidslivet forventer de undergitte å bli fortalt hva de skal gjøre, og det forventes at sjefene har privilegier og status symboler som gir uttrykk for deres makt. Det å se viktig ut får dermed stor betydning i samfunnet (Hofstede, 1997). Basert på disse forskjellene innen maktdistanse mellom Norge og Bosnia vil det ifølge Hofstede være et potensial for en kulturkollisjon når personer fra disse landene møtes. Dette gjelder kanskje spesielt i forbindelse med formelle møter hvor statussymboler, alder og respekt kanskje blir mer fremtredende.

Kontoret til politimesteren stemmer godt overens med Hofstede sin knytning mellom statussymboler og høy score på maktdistanseindeksen. Politimesteren så nok på seg selv som en viktig person i lokalsamfunnet, og kontoret hans gav til en viss grad uttrykk for den makten og posisjonen han hadde. Politimesteren var vesentlig eldre enn meg og basert på hans kultur kan han ha hatt en forventning om at jeg skulle vise han respekt. Jeg mener selv at vi opptrådte respektfullt, men ikke noe mer enn vi viste øvrige myndighetspersoner vi hadde møter med. Selv har jeg fått mange kommentarer opp gjennom årene på at jeg ser veldig ung ut, så det er ikke usannsynlig at politimesteren anslo meg til å være yngre enn jeg var på dette tidspunktet. Først etter at samarbeidsforholdet vårt endret seg fikk han vite min eksakte alder. Hans opplevelse av aldersforskjellen mellom oss og den respekten han forventet at jeg skulle gi han, kan således ha vært en bidragsyter til at det tok tid å få etablert en god relasjon mellom oss.

På den annen side kan Politisjefens statussymboler relateres til en pågående kamp om makt og legitimitet. I forbindelse med den pågående politireformen i Bosnia kan han ha brukt slike statussymboler for å fremheve seg selv og sitt politikammer, på bekostning av øvrige politisjefer i nabokommunene. Da ingen av de politisjefene vi snakket med hadde noen kjennskap til utfallet av politireformen, er det ikke unaturlig at det etablerte seg en viss maktkamp mellom de ulike politidistriktene. Som Harrison beskriver er kampen om makt, rikdom, prestisje og legitimitet som regel knyttet til en kamp om viktige symboler (Harrison, 1995, s. 255). I dette tilfellet kan eksempler på slike symboler være sekretær, stort kontor og flott møblement. I motsetning til de øvrige politisjefene i nabokommunene, var det Politisjefen i Bos Krupa som fremhevet seg mest når det gjaldt statussymboler. Slik kunne Politisjefen i Bos Krupa vise til omverden og sine overordnede at han hadde en høyere rang enn sine kolleger i nabokommunene. Denne type rivalisering er i følge Harrison vanlig når en gruppe ønsker å skille seg ut fra noen andre (Harrison, 1995). Basert på et slikt perspektiv kan de kulturelle forskjellene mellom oss ha hatt mindre betydning i vårt første møte, og heller være et uttrykk for Politisjefens ønske om å markere sin posisjon og autoritet.

Et annet perspektiv på forholdet mellom overordnet og underordnet finner vi beskrevet av Barth i "*Political Leadership among Swat Pathans*". Her beskriver han forholdet som en gjensidig men differensierende kontrakt (Barth, 2004), hvor den underordnede eksempelvis får tilgang til å dyrke ett landområde, i bytte mot en del av avlingen samt lojalitet til landeieren. Den underordnede står til enhver tid fri til å knytte seg til en annen overordnet som eksempelvis tilbyr bedre betingelser. For en leder som ønsker å beholde sine støttespillere blir det derfor viktig å vedlikeholde disse relasjonene ved å tilby sikkerhet, samt bruk av bestikkelser, betaling, gaver og gjestfrihet (Barth, 2004). Ved å være dyktig i å manipulere relasjonene til sine støttespillere kunne Pathanerne på denne måten etablere sine politiske maktbaser (Barth, 2004).

Det kan argumenteres for at slike differensierende kontrakter også eksisterte i Bosnia i 2005. I det området hvor vi opererte var arbeidsledigheten høy og de fleste dyrket poteter, mais og grønnsaker for å spe på husholdningen. Som et alternativ til pengetransaksjoner var det ikke uvanlig at folk byttet varer og tjenester for å skaffe seg det de trengte. De som ikke hadde eget landområde å dyrke på kunne leie av andre i bytte mot en del av avlingen (Bringa, 1995). Denne byttehandelen var også vanlig under krigen der spesielt sukker,

bensin, tobakk og kaffe hadde vært attraktive produkter å få tak i. Vi hørte blant annet om flere som hadde byttet bort bilen sin mot en sekk med sukker under krigen. Når lokale politikere og politisjefer ble anklaget for korrupsjon og for tette bånd til tidligere radikale ledere under krigen, kan dette ha vært utslag av differensierende kontrakter tilsvarende det Barth skriver om i Swat. Selv om vi ikke hadde hørt om korrupsjonsanklager mot Politisjefen i Bos Krupa, betyr ikke det at han ikke kan ha deltatt i slike differensierende kontrakter. Basert på det vi så og hørte i perioden jeg var i Bosnia, virker det sannsynlig at politikere og øvrige lokale ledere sikret sine maktbaser ved å favorisere sine viktigste støttespillere ved å gi de fordeler.

Individualisme, gave og sosial interaksjon

På individualisme indeksen ligger Norge høyt på skalaen, og Bosnia relativt lavt. I et relativt kollektivistisk samfunn, som Bosnia i følge indeksen er, har personlige relasjoner stor betydning. Det betyr at i et yrkesmessig forhold mellom mennesker vil det være viktigere å etablere gode personlige relasjoner enn å løse en konkret oppgave. Først når gode personlige relasjoner og gjensidig tillit er etablert vil man kunne begynne å jobbe sammen. I et mer individualistisk samfunn som Norge vil man derimot i arbeidslivet ha mye større fokus på arbeidsoppgavene (Hofstede, 1997, s. 67).

Hofstede eksemplifiserer denne forskjellen godt ved å referere til et svensk teknologiselskap som prøvde å få kontrakter i Saudi-Arabia. Gjennom en svensk kontakt som var godt etablert i Saudi-Arabia, ble en representant for det svenske selskapet invitert med i et utviklingsprosjekt i regi av Saudiarabiske myndigheter. Over en periode på to år reiste representanten for det svenske selskapet på seks turer til Saudi-Arabia, for å møte sine saudiarabiske samarbeidspartnere. Under alle disse møtene var den svenske kontakten tilstede. Samtalene under møtene hadde lite å gjøre med forretninger og omhandlet ofte Shakespeare. Like før det svenske teknologiselskapet var i ferd med å gi opp hele prosjektet ble det signert en avtale med en verdi på flere millioner dollar. Etter dette var den svenske kontakten borte og det ble et mer kameratslig forhold mellom partene. Som Hofstede oppsummerer dette eksemplet så har svenskene og saudiaraberne helt forskjellig oppfatning av betydningen av personlige relasjoner i forretningsverden. Sverige har en score på individualisme indeksen på 71 og Saudi-Arabia har 38. For svenskene så gjøres

forretninger med et selskap, men for saudiaraberne gjøres forretninger med en person som de har lært seg å kjenne og stole på (Hofstede, 1997, s. 49-50).

Hofstede sin teori klarer etter mitt skjønn ikke tilstrekkelig å synliggjøre forskjellene innad i Bosnia når det gjelder individualisme. Forskjellen som eksisterer mellom by og land kommer eksempelvis ikke frem. I byene og tettstedene har folk en tendens til å være mer liberale og mer påvirket av Vestlige tanker om individualisme, mens på landsbygda vektlegges i større grad betydningen av religion og familien (Bringa, 1995). Dette var kanskje mest synlig når det gjaldt kjønnsrollemønsteret og praktiseringen av Islam. I distriktene så vi i større grad menn med helskjegg, det var færre kvinner i gatene og kafeene var i større grad dominert av menn. Videre uttrykte folk i distriktene generelt større skepsis til vestlig påvirkning på ungdommen i Bosnia.¹⁴

I følge Hofstede vil man i et samfunn som Bosnia som nevnt vektlegge å bygge gode personlige relasjoner før man kan begynne å jobbe sammen (Hofstede, 1997). Jeg mener selv at jeg prøvde å bruke tid på å bli bedre kjent og skape tillit, før jeg flyttet fokus mot de konkrete problemstillingene og spørsmålene som jeg hadde. Hele det første møtet hadde nettopp dette som primær målsetning. Det er likevel ikke usannsynlig at jeg basert på norsk kultur for raskt prøvde å få fokus på konkrete arbeidsoppgaver, og at dette bidro til at relasjonsprosessen tok lenger tid. En mer riktig tilnærming i møte med folk fra Bosnia, ville i følge Hofstede ha vært å bruke flere møter bare på å bli bedre kjent og etablere tillit.

Et annet perspektiv gir Marcel Mauss oss i sin teori om gaveutveksling som en del av sosial integrasjon (Mauss, [1923-24] 1995). Mauss beskriver gaveutvekslingen som *"et av de menneskelige fundament som våre samfunn bygger på"* (Mauss, [1923-24] 1995, s. 13). Gaveutveksling hviler i følge Mauss på tre prinsipper. Det første er plikten til å gi, deretter plikten til å motta og til sist plikten til å gjenyte. Slike gaver er i følge Mauss tilsynelatende frivillige, men reelt sett er de pliktige. Mauss mener videre at gaven og gavebytte kan ses på som limet i sosialt liv som skaper relasjoner (Mauss, [1923-24] 1995). Det som byttes er dermed ikke bare varer og materiell eiendom, men kan også omfatte tjenester, vennlighet, oppmerksomhet eller andre uttrykk for respekt og ære (Mauss, [1923-24] 1995).

¹⁴ Dette skepsisen registrerte vi blant annet fra rektorer når vi ankom skolene for å dele ut et informasjonsblad som EUFOR produserte. Dette var rettet mot ungdommen i Bosnia og vi skulle dele det ut på alle ungdomsskoler og videregående skoler. Dette gjorde vi etter å ha innhentet tillatelse fra rektoren på skolen. Bladene kom i to utgaver, en på bosnisk og en på engelsk. I bladet var det en kombinasjon av generell samfunnsinformasjon samt nyheter om internasjonal musikk, filmer og kjendiser.

Dette var en tankegang som jeg ikke var kjent med eller bevisst da jeg var i Bosnia. Temaet ble likevel indirekte berørt da vi stadig fikk henvendelser fra lokale myndigheter eller organisasjoner om vi kunne bidra med økonomiske midler til oppbygning. Vi hadde ved flere anledninger opplevd et visst ubehag da vi besøkte felleferdige skoler, eller områder i dårlig forfatning og måtte svare at EUFOR ikke hadde penger til prosjekter. Vi var i utgangspunktet ute etter informasjon og hadde lite konkret å tilby, annet en standard svaret om at vi skulle rapportere det vi så og hørte oppover til vårt hovedkvarter. Det vi i beste fall kunne tilby var interesse for de lokale forholdene, høflighet og noen fortellinger om hvordan livet var i Norge. Som regel bar derfor møtesituasjonene preg av asymmetri hvor vi var ute etter informasjon, og hadde veldig lite å gi tilbake.

Politisjefen tok aldri opp temaet om vi kunne bidra med økonomiske midler selv om jeg vet at ressursene til det lokale politiet var svært begrenset. Det er derfor nærliggende å anta at han var klar over denne situasjonen, samt at han sannsynligvis ikke ville nedverdige seg ved å spørre om penger. Han kunne eventuelt ha tenkt at vi kunne bidra på veien til EU medlemskap, men det er lite i våre samtaler som tydet på at han trodde dette var mulig. Hvorvidt Politisjefen var bevisst dette asymmetriske forholdet oss imellom er vanskelig å si, men at det ubevisst kan ha påvirket han i våre samtaler ser jeg ikke bort i fra. Basert på Mauss sin teori var det da en viss balanse i utvekslingen i våre innledende møter. Vi fikk lite fra Politisjefen og han fikk lite fra oss.

På en annen side så er gjestfrihet i Bosnia sterkt knyttet til omdømmet til de som mottar gjestene i sitt hus. Og jo mer prominent og fremmed gjesten er desto mer overdådig skal oppdekningen være (Bringa, 1995). Det første man skal spørre en gjest om, enten han er en fremmed eller ikke, er hvorvidt han ønsket noe å spise eller drikke (Bringa, 1995, s. 69). Denne gjestfriheten og varme mottakelsen møtte vi svært ofte da vi reiste rundt i området vi hadde ansvaret for, men den var ikke spesielt synlig under våre første besøk hos politimesteren. Basert på Mauss sin tankegang ligger det potensielt en avvisning av oss som samarbeidspartnere når Politisjefen behandlet oss på denne måten. Han kan ha ment at hans tidligere møter med EUFOR hadde vært bortkastet tid. Hvis han ikke ønsket et videre samarbeid med oss, kan en slik tolkning være et uttrykk for den maktposisjonen han mente å inneha som politisjef.

Ifølge Hofstede vil man i Bosnia legge stor vekt på betydningen av familien. Den endringen som oppstod etter at jeg viste bilder av min familie kan ha vært et resultat av nettopp dette. Med en slik handling poengterte jeg at familien også er viktig for meg, og dette kan ha brakt oss nærmere hverandre. Jeg fremstod sikkert i denne sammenhengen som en svært stolt far som ville dele gleden ved å ha fått mitt andre barn. Da han i tillegg fikk vite at jeg hadde giftet meg før jeg fylte 30 år, og først fått barn etter at jeg var gift virket han svært fornøyd. I tillegg til å understreke vår felles vektlegging av familien bidro det sannsynligvis også til økt tillit mellom oss.

Uavhengig av hvilke kulturer vi kom fra kan Barth sin introduksjon i "*Ethnic Groups and Boundaries*" gi en annen forklaring på slike møter mellom personer fra ulike etniske grupper. Barth fokuserer på den sosiale interaksjonen mellom ulike etniske grupper som mye av grunnlaget for gruppene. Grensen mellom gruppene blir opprettholdt ved at de kulturelle forskjellene gjøres relevante. I denne sosiale interaksjonen er det ikke nødvendigvis de objektive forskjellene som blir viktig, men kun det som aktørene velger å gi betydning (Barth, 1969). En mulig forklaring er at vi begge i denne interaksjonen valgte å se bort fra de objektive forskjellene mellom oss, og heller vektla fellesskapet som familiefedre. Tilsynelatende virker denne argumentasjonen lik den som er nyttet ovenfor i forhold til Hofstede. Men der en basert på Hofstede sin analyse i større grad skal kunne predikere et sannsynlig utfall, vil Barth i større grad vektlegge de ulike individers valg i den sosiale interaksjonen.

Samhandling

For å se på denne situasjonen fra et litt annet perspektiv kan Erving Goffman sin samhandlingsteori være interessant å benytte. Goffman beskriver verden som en scene som vi alle opptrer på, og all aktivitet vi går inn i med andre til stede er dermed en opptreden. Goffman sammenlikner således sosialt liv med en teaterscene der hver aktørs status består av ulike rettigheter og plikter (Goffman, [1956] 1993). Status er noe gjenkjennelig og sosialt definert, og i hverdagen skifter vi selv status ofte. Eksempelvis kan jeg innen en kort tidsperiode skifte fra status som far (leker med barna) til bilist (kjører en tur) til kunde (går inn i en butikk). Hver av disse status har ulike rettigheter og plikter. Goffman definerer videre en "*sosial rolle som utøvelsen av de rettigheter og plikter som er knyttet til en*

bestemt status” (Goffman, [1956] 1993, s. 23). En rolle blir dermed måten vi utøver status på eksempelvis som streng eller snill far.

Videre har i følge Goffman aktørene i et møte interesse av å fremstille seg selv fordelaktig, og det totale inntrykket baseres på det uttrykket en aktør gir (bevisst) og det han avgir (ubevisst) (Goffman, [1956] 1993, s. 12). Hver person har i følge Goffman i denne teaterlikningen en del som er frontstage og en del som er backstage. Det som er frontstage er åpent og synlig, og utgjør den status som er relevant for situasjonen, mens det som er backstage er det som ikke er relevant for situasjonen eller som aktøren ønsker å holde skjult. Slik vil de ulike aktørene i et møte definere seg selv, motparten og selve møtesituasjonen (Goffman, [1956] 1993).

I forkant av et møte vil i følge Goffman de som skal møtes forsøke å skaffe seg informasjon om de andre møtedeltakerne, eller benytte seg av informasjon som de allerede har. Denne informasjonen brukes av aktørene for å avklare situasjonen slik at man på forhånd kan få vite hva som forventes av de ulike aktørene i møtet. Dersom det ikke eksisterer informasjon i forkant kan de basert på oppførsel og utseende ved første møte, trekke inn erfaringer fra liknende personer de har møtt tidligere, eller basere seg på stereotyper ved bedømmelsen (Goffman, [1956] 1993)

Min rolle i denne møtesituasjonen var som militær representant for EUFOR, og i vid forstand som representant for EU. Bosnjaker vi snakket med betraktet oss ofte som representanter for EU, og forventet at vi skulle kunne gi et svar på når Bosnia ville bli tatt opp som medlemsland. Vi ble derfor som regel tatt veldig godt imot når vi avtalte møter, og ble ofte behandlet som viktige personer.¹⁵ Ved enkelte anledninger ble vi nok også oppfattet som EU representanter på inspeksjon, hvilket fremsto som ubehagelig for en del av de lokale myndighetspersonene vi hadde møte med¹⁶. Vi opptrådte alltid i par, gikk i militær arbeidsuniform med en synlig pistol i lårhylster, og kjørte en sivil EUFOR merket bil. Det som var frontstage for meg var derfor knyttet direkte mot denne militære rollen. Meg som person og mitt privatliv var backstage. Vi hilste alltid med fornavn og sa som regel ikke mer om privatlivet vårt en om vi var gift og hadde barn.

¹⁵ Eksempelvis kunne hele lokalutvalget i en bydel stå oppstilt og vente på oss når vi ankom et møte. Ved andre anledninger ble vi tatt med på store omvisninger, eller barn på skolen stilte opp og sang for oss.

¹⁶ Mye svetting, febrilsk leting etter papirer, hissig telefonsamtaler til sekretærer og mange unnskyldninger.

Min situasjonsdefinisjon i forhold til selve møtet og våre roller var derfor relativt klar. Jeg var en representant for EUFOR som hadde fått ansvar for et nytt område, og ønsket å innlede et samarbeid med den lokale Politisjefen. Fra canadierne hadde jeg fått vite at de hadde gjennomført noen høflighetsmøter med Politisjefen, men at de hadde fått lite ut av samarbeidet. Jeg satt med svært begrenset informasjon om politimesteren i forkant av møtet, men jeg forventet likevel at møtet skulle bli bra da jeg tidligere hadde gjennomført vellykkede møter med to andre politisjefer. Når det gjelder Politisjefen sin situasjonsdefinisjon er det vanskelig å si for sikkert, men jeg vil likevel våge meg på noen antakelser. Basert på hans noe reserverte holdning er det nærliggende å anta at han var skeptisk og usikker på hvem vi var og hva vi var ute etter. Han hadde tidligere forholdt seg til en canadisk enhet, men skulle nå forholde seg til en norsk. Han visste ikke i forkant av møtet hvorfor dette byttet hadde skjedd.

Basert på størrelsen på kontoret, kvaliteten på møblementet og hans væremåte vil jeg anta at han så på seg selv som en viktig person. Dette bilde ble enda tydeligere da vi måtte vente på forværelset i 20 minutter. Det ble ytterligere forsterket da han ble sittende ved pulten og ikke flyttet seg over til møtebordet. Jeg tolket dette som et signal på at han ønsket å opprettholde en klar distanse mellom oss. At han skulle representere det lokale politiet og kommunen er naturlig, men han kan også ha ansett seg selv som en representant for Bosnia som helhet. Hvorvidt han anså besøket vårt for å være en inspeksjon er uklart, men det ville i så fall kunne ha gjort han ytterligere reservert. Hans frontstage i møtesituasjonen var basert på rollen som viktig politisjef og han gav veldig lite av seg selv utover dette.

På en måte kan det være han vurderte hele møtesituasjonen som et spill, hvor vi utvekslet høflighetsfraser fordi vi var programforpliktet til å ha et visst samarbeid. Det kan ha vært vanskelig for han å si nei til en møtehenvendelse fra oss med tanke på hvem vi representerte. Hans korte svar på mine spørsmål og ellers liten vilje til å snakke uoppfordret kan derfor tyde på at han gjennomførte møtet av plikt. Sett i forhold til Goffman sin teori var Politisjefen slik jeg ser det fokusert på å gi oss et bestemt inntrykk av seg selv. Denne inntrykkskontrollen var vellykket i form av det uttrykket han gav oss. Både gjennom størrelsen på rommet, distansen mellom oss og det faktum at vi måtte vente på forværelset hans bygger oppunder rollen som viktig politisjef. Dette gir han store rettigheter i møtesituasjonen og sender et signal til meg om at han forventer respekt. Situasjonen ville

eksempelvis ha vært fullstendig annerledes dersom han hadde reist seg fra pulten og kommet oss i møte for å hilse da vi kom inn på kontoret hans.

Men derimot opplevde jeg ikke at det var helt samsvar mellom det uttrykket han gav og det uttrykket han avgav. Det uttrykket han gav var av en viktig Politisjef, men det uttrykket han avgav bar mer preg av usikkerhet. For at han skulle ha oppnådd symmetri mellom uttrykkene måtte han etter min mening ha fremstått som mer selvsikker og meddelende. Jeg ville ha sett det som mer naturlig dersom han uoppfordret hadde forklart meg situasjonen i hans politidistrikt, og eksempelvis skrytt av sine undergitte eller egne meritter. Denne asymmetrien medførte også at han mistet initiativet i dialogen da han endte opp med å besvare mine spørsmål.

Denne asymmetrien kan i følge Goffman være relatert til en feilaktig definert situasjon. Som Goffman selv skriver:

Ettersom en person faktisk gjennom sin opptreden gir en definisjon av situasjonen når han kommer sammen med andre, kan vi gå ut fra at det kan skje ting i interaksjonens løp som strider mot, svekker eller på annen måte skaper skepsis vedrørende denne definisjonen. Når slike forstyrrende hendelser inntreffer, kan selve interaksjonen bli så forvirret og pinlig at den bringes til opphør (Goffman, [1956] 1993, s. 20).

Hvis intensjonen til Politisjefen nettopp var å gi oss et inntrykk av å være en viktig person som forventet respekt, kan både min og Politisjefens måte å spille våre roller på ha bidratt til å svekke denne definisjonen. Det er ikke utenkelig at min opptreden ikke stod i samsvar med det som Politisjefen hadde forventet, da jeg kan ha fremstått som noe mer offensiv enn mine canadiske kolleger. De hadde som nevnt gjennomført noen høflighetsmøter med Politisjefen tidligere, men basert på erfaringsnivået til korporalen som ledet møtene og det jeg har lest av møterefelatene var de sannsynligvis ikke så grundige i sine spørsmålsformuleringer. Canadierne kunne stille spørsmål av typen: ”Har det skjedd noe spesielt i ditt område siden sist vi snakket sammen?” uten at de stilte konkrete oppfølgingsspørsmål til svarene de fikk. Politisjefen kan dermed ha blitt litt overrasket over de konkrete spørsmålene jeg stilte, samt mine oppfølgingsspørsmål til svarene han gav meg. Min opptreden kan således ha vært et avvik fra hans forventninger, og kan ha bidratt til at han følte at han ikke fikk den respekt han mente å ha krav på. Politisjefen kunne ha forsøkt å rette på dette ved å gi uttrykk for sin misnøye over min opptreden, eller ved å

tilrive seg initiativet ved til eksempel å fortelle suksess historier fra sin tid som Politisjef. Jeg oppfattet ikke at han gjorde noe forsøk på det, og således bidro det til å skape den nevnte asymmetrien. Hvorvidt Politisjefen opplevde denne situasjonen som pinlig fikk jeg ingen signaler på, men dersom han opplevde det som pinlig kan det ha medført at den endringen som kom senere ble enda tydeligere.

Maskulinitet, gave, samhandling

Når det gjelder maskulinitetsindeksen til Hofstede har Norge en score på 8 og Bosnia på 40. Dette er tilsynelatende en relativt stor avstand, men innefor denne indeksen klassifiserer Hofstede land som feminine med en score helt opp til 46 (Hofstede, 1997, s. 84). Av de 78 landene som undersøkelsen er gjennomført i har Norge den nest laveste score på maskulinitetsindeksen, med Bosnia 17 plasser lenger opp på listen (Hofstede, 2010). Det betyr at man i begge land i følge Hofstede, vil vektlegge omsorg for andre mennesker samt betydningen av gode personlige relasjoner, men kanskje i større grad i Norge enn i Bosnia. Innenfor dette domenet kan en derfor anta at felles kulturell vektlegging har bidratt til en lettere relasjonsbygging. Kanskje ble effekten derfor forsterket når vi viste hverandre bilder, og snakket om vår familie og barn.

På den annen side går det an å argumentere for at når jeg fortalte Politisjefen at jeg nettopp hadde blitt pappa, og viste bilder av familien min så gav jeg han en slags gave som i større grad enn tidligere forpliktet han til å gjenyte. Samtidig viste jeg han en større ære ved å ville dele denne lykkelige hendelsen med han. Dette samsvarer godt med Mauss sitt utsagn om at *"den viktigste av disse underliggende mekanismene er åpenbart den som forplikter mottageren til å gjengjelde en gave"* (Mauss, [1923-24] 1995, s. 17).

Gjenytelsen fra Politisjefen var neppe basert på en rasjonell og analytisk vurdering da han sikkert ikke var bevisst dette forholdet, men alternativet ville nok ha blitt ubehagelig og pinlig for oss begge. Hvis han hadde respondert kjølig og uinteressert på min glede og engasjement ville det ha fremstått som en klar avvisning. En avvisning som nok ville ha satt en effektiv stopper for ethvert fremtidig fruktbart samarbeid. De fleste kan sikkert kjenne seg igjen i situasjoner hvor ens egen glede og iver brått blir borte dersom en kollega, venn eller familie ødelegger situasjonen med en spydig kommentar eller avvisende handling.

Mauss understreker også hvor dramatisk dette kan være når han skriver: *”Å nekte å gi, unnlate å invitere, og å nekte å ta imot er det samme som en krigserklæring; det er å nekte å inngå allianse og fellesskap”* (Mauss, [1923-24] 1995, s. 30).

Denne handlingen fra min side fremstår i ettertid som en invitasjon til å dele mer enn de overfladiske temaene vi hadde vært innom tidligere, og kan derfor sees på som en måte å vise respekt og anerkjennelse for min motpart. Gjenytelsene lot heller ikke vente på seg da han umiddelbart ble mer positiv til meg og vårt samarbeid. Dette gjaldt ikke bare i samtaler om våre familier, men han gav oss også mye mer relevant informasjon i forhold til den jobben vi som LOT team gjorde i Bosnia.

Hvordan kan Goffman sin teori bidra til å forstå den endring som skjedde etter at jeg hadde vist Politisjefen bilder av familien min? For det første kan en si at min status i en periode endret seg fra offiser til far. I denne korte perioden var kanskje det viktigste for meg å formidle min glede over en nyfødt datter, slik at jeg var mer fokusert på rollen som stolt far enn som seriøs EUFOR representant. Dette tror jeg kan ha hatt en ”smittende” effekt på Politisjefen slik at han også endret status til far. Situasjonsdefinisjonen kan derfor for oss begge ha endret totalt karakter til en samtale mellom to fedre. Slik sett ville vår situasjonsdefinisjon være sammenfallende, og samtalen kunne flyte lettere. Dette kan ha hatt en positiv effekt på senere møter der vi enklere kunne gi en felles situasjonsdefinisjon og skifte mellom ulike status.

Usikkerhet-unnvikelse, kultur og statistikk

I Bosnia som har en ganske høy score (80) på usikkerhets-unnvikelsesindeksen kan man i følge Hofstede forvente en større grad av angst og stress i samfunnet, samt at konflikter oppleves som truende. For å redusere usikkerheten vil slike samfunn tendere til å fokusere på betydningen av lover og regler. Folk vil videre etter Hofstede sin teori ha en motivasjon for å jobbe hardt og alltid holde på med noe. Det er akseptabelt å vise følelser offentlig, og folk vil generelt oppleves som mer aggressive. Men i forholdet mellom lærer-elev og sjef-undergitt forventes det at den overordnede har alle svarene, og spørsmål baserer seg gjerne rundt hva som er rett og galt. I Norge derimot vil man forvente å finne mindre fokus på lover og regler samt at folk kan oppleves som mindre stresset og sågar fremstå som late.

Gode diskusjoner uten klare svar på rett og galt, er vanlig både i skoleverket og i arbeidslivet. Konkurranser og konflikter aksepteres som naturlig, men man skal ikke vise aggresjon eller for mye følelser. (Hofstede, 1997)

Denne beskrivelsen av Bosnia får jeg ikke helt til å stemme med min egen erfaring. Det var uvanlig at folk hadde det travelt, og de fremsto svært sjelden som stresset. Selv om de godt kunne jobbe hardt hvis det var behov likte de å sitte ute for å nyte en kopp kaffe i solskinnet. Tilsvarende beskriver Bringa at kvinner i landsbyen foretok flere kaffebesøk til hverandre i løpet av en dag (Bringa, 1995). Lover og regler hadde de jeg var i kontakt med et forholdsvis avslappet forhold til, men dette kan ha sammenheng med at avstanden fra sentralmakten var relativt stor i mange av områdene hvor vi opererte. Bringa beskriver tilsvarende fra sine erfaringer fra landsbyen der folk var vant til å klare seg selv uten stor innblanding fra myndighetene (Bringa, 1995).

I forhold til usikkerhets-unnvikelsesindeksen er det ingen fellestrekk mellom bosnisk og norsk kultur. I Bosnia vil uttrykket ”*what is different is dangerous*” være et resultat av en høy score på denne indeksen. Det vil ikke være et godt utgangspunkt for samarbeid med folk fra Norge, og ble sannsynligvis forsterket ved at jeg i tillegg var en militær representant for EU. Når jeg i tillegg ikke var redd for å stille kritiske spørsmål til Politisjefens utsagn, og sågar kunne uttrykke uenighet innenfor temaer som han tok opp opptrådte jeg ikke i samsvar med bosnisk kultur og kan ha blitt oppfattet som truende. Noe jeg kan ha tolket som en god diskusjon kan ha hatt en helt annen oppfatning hos Politisjefen.

Dog samsvarer denne beskrivelsen heller ikke så godt med egne opplevelser. Jeg erfarte bosniere i større grad som åpne og nysgjerrige på det som var fremmed og annerledes. Enten vi beveget oss rundt i sentrum av byene eller på landsbygda tok folk forbindelse med oss. De ville gjerne vite hvem vi var og hvor vi var fra, og de likte at vi fortalte om hvordan vi hadde det i Norge. Som regel hadde de en slektning eller venn som bodde eller hadde vært i Norge, og dermed var samtalen i gang. Slike tilfeldige møter endte ofte med at vi satt oss ned på en kafé, eller ble invitert med hjem. Som nevnt er gjestfrihet knyttet til omdømmet til den som mottar besøk (Bringa, 1995), og derfor kunne man argumentert med at selv om bosnierne eventuelt frykter det som er fremmed så vil tanker om gjestfrihet

overvinne frykten. Men en slik argumentasjon stemmer nok ikke da det veldig ofte var bosnierne som tok initiativ og oppsøkte oss.

Hofstede sine kulturelle dimensjoner har blitt mye kritisert av ulike årsaker¹⁷ og ett aspekt ved Hofstede sine kulturelle dimensjoner er at kultur kan bli oppfattet som noe statisk som ikke forandrer seg over tid (McSweeney, 2002). Denne tilnærmingen til å betrakte kulturer som homogene er i følge Barth ikke riktig:

”Et viktig gjennombrudd kom med erkjennelsen av at ”kulturer” ikke kan betraktes som hele, atskilte og internt homogene enheter. Tvert imot er forskjellige menneskers konstruksjoner av virkeligheten alltid ulike: innenfor et land, innenfor et lokalsamfunn, selv innenfor en familie. For å beskrive slike forskjeller sier vi at alle mennesker er posisjonerte, ulike i utgangspunktet i kjønn, evner og talenter, og senere gjennom livet i alder, interesser, erfaringer, utdanning, kunnskap, makt –” (Barth, 1994, s. 10-11)

Kultur blir med Barth sin tilnærming mer dynamisk og er avhengig av den konteksten og den samhandling som foregår mellom menneskene. Dermed kan kultur beskrives mer som *”en prosess enn en tilstand”* (Øian & Olsen, 2007, s. 17).

Videre er en av hovedutfordringene med teoriene til Hofstede er at de ikke kan anvendes direkte på konkrete situasjoner eller personer. Teoriene til Hofstede er basert på statistiske sammenhenger, og er således mer et gjennomsnitt av resultatene fra det enkelte land. De kulturelle variasjonene innad i de ulike landene kommer derfor ikke frem. Individuer formes ikke nødvendigvis bare av egen kultur, men tar selvstendige valg som gjør dem forskjellige fra andre mennesker i sine omgivelser. Å anvende disse resultatene på enkeltindivider vil derfor være å foreta en økologisk feilslutning (*ecological fallacy*). Det er derfor langt fra sikkert at de kulturelle forskjellene som Hofstede har identifisert mellom Bosnia og Norge vil gjelde mellom Politisjefen og meg. Litt mer presist kan man derfor kun synliggjøre gjennomsnittet av de kulturforskjellene som har påvirket oss gjennom oppvekst og deltakelse i våre respektive samfunn. I beste fall kan de angi potensielle utfordringer i et møte mellom mennesker fra Bosnia og Norge. Hadde dette vært kjent for meg på daværende tidspunkt kunne det kanskje ha hjulpet meg i planleggingen av møtene. Da kunne jeg i hvert fall ha vært bevisst de potensielle utfordringene i større grad enn jeg var.

¹⁷ Jeg går ikke i dybden på denne kritikken men eksempler er metodefeil som små utvalg, bare IBM ansatte, feilkonstruert spørreskjema, kan føre til fordommer og stereotyper. For utfyllende kritikk se blant annet (McSweeney, 2002).

Kulturforståelse

Tamara Duffey beskriver i sin artikkel ”*Cultural Issues in Contemporary Peacekeeping*” betydningen av å ha et ”*bottom-up*” perspektiv på konfliktløsning i internasjonale operasjoner (Duffey, 2000). Med dette mener hun at man skal søke å finne løsninger på konflikten på et lavt nivå i samfunnet for å skape forankring hos lokalbefolkningen, samt utnytte lokal kultur og lokale ressurspersoner. En av forutsetningene for dette er å ha nær kontakt med lokalbefolkningen, skape gode relasjoner samt være tilstede i lokalsamfunnet.

Duffey er generelt kritisk til det vestlige perspektivet på konfliktløsning som hun mener i alt for liten grad tar høyde for den lokale kulturen i konfliktområdet. Konsekvensen av manglende kulturforståelse vil i følge Duffey i de fleste tilfeller ha en negativ effekt på konfliktløsningen (Duffey, 2000). Videre poengterer hun betydningen av kulturforståelse når hun skriver:

To preserve consent and legitimacy, better and fuller cultural understanding of the conflict and conflictants is required: consent will be promoted if the parties feel understood and are made shareholders of the peace process; intervention will be viewed as legitimate if the international community invests time to understand and support the local resources and institutions (Duffey, 2000, s. 149)

Den vektleggingen av kulturforståelse som Duffey gjør her er det vanskelig å være uenig i, men spørsmålet er kanskje hvor enkelt det er å følge. Å forbedre den generelle kulturelle treningen i forkant av internasjonale operasjoner, samt få bedre forståelse for ”*bottom-up*” perspektivet på konfliktløsning er mulig i forkant av en deployering. Men det som kan være den største utfordringen er kulturspesifikk trening, og spesielt kunnskap i lokale strategier for konfliktløsning. I Bosnia foregikk det etnisk rensning under krigen hvilket medførte store flyktningestrømmer både internt i landet og til naboland. Dette har medført en endring av sammensetningen av de etniske gruppene i de ulike delene av landet etter krigen. En slik endring av etnisk sammensetning samt menneskers erfaring fra krigen, kan endre de lokale måtene å løse konflikter på. Lokale strategier for konfliktløsning kan derfor være vanskelig tilgjengelig.

Hvis Politisjefen så på oss som noen utenforstående som skulle komme og hjelpe han med sine utfordringer, eller eventuelt å påtvinge våre løsninger på hans problemer ville vi ha hatt et dårlig utgangspunkt for samarbeid. I lys av historien fra 1992 til i dag har det vært nok av mislykkede forsøk fra det internasjonale samfunnet på å skape fred i Bosnia. Det er derfor ikke usannsynlig at han anså EUFOR som nok et vestlig forsøk på problemløsning. Hvis han videre opplevde oss som lite hensynsfulle ovenfor lokal kultur er det naturlig at det ville blitt opplevd som provoserende.

Når det gjelder ”*bottom-up*” perspektivet på konfliktløsning var hele konseptet bak LOT nettopp fundamentert på dette. Vi var ment å operere på lokalt nivå fra den enkelte innbygger, via lokalsamfunn til kommunenivå. Vi bodde i et lokalt hus midt i byen som verken var inngjerdet eller hadde vakthold på utsiden. Vi spiste alle våre måltider ute på kafeer, opererte i små team i sivile biler og tilbrakte 12-14 timer hver dag i lokalsamfunnet. Vi brukte verken hjelm eller skuddsikre vester, og var bevæpnet kun med pistoler. I så måte avvek vi ikke fra hvordan det lokale politiet eller skogsvoktere var bevæpnet, og vi fikk aldri noen reaksjoner på det. Vi opptrådte ikke som redningsmenn med ferdige løsninger på problemer i vårt område, og hadde heller ikke tilgang på penger eller ressurser som vi kunne dele ut.

Det vi derimot hadde var et meget stort kontaktnett på lokalt plan, og etter hvert en god forståelse for utfordringene i området, samt kunnskap om hvordan byråkratiet og de politiske prosessene fungerte. Vi var dermed i stand til å diskutere lokale utfordringer med alt fra kommuneledelse til imamer¹⁸, og gi råd til lokalbefolkning på hvordan de kunne få hjelp gjennom det bosniske systemet. Mottoet til LOT sjefen var ”*local solutions to local problems*”, og vi var verken interessert eller hadde mandat til å løse problemene for lokalbefolkningen. Men, derimot skulle vi være i stand til tidlig å oppdage lokale problemer som hadde potensial for å spre seg. Avhengig av hva problemet var kunne vi blant annet bringe det videre til OSSE¹⁹, Røde Kors eller bosnisk politisk ledelse på fylkesnivå, slik at de kunne ta tak i problemstillingen før det utviklet seg.

Når det gjelder vår forståelse for lokal kultur og tradisjoner hadde vi før avreise fra Norge satt oss godt inn i konflikter i området spesielt, og bosnisk historie generelt. Vi hadde fra

¹⁸ Betegnelse på en muslimsk leder tilknyttet en moské.

¹⁹ Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa.

Forsvaret fått enkel opplæring i skikk og bruk for å unngå store blundere som for eksempel å gå inn i en moské uten å ta av seg skoene. I tillegg var det norske personellet som deltok i kontingenten eldre og erfarne offiserer, og flere hadde studert statsvitenskap, religion og kulturforståelse på universitetsnivå.

Men det som kanskje var det viktigste bidraget til kulturell opplæring for min del var en måned med overlappning med han jeg skulle overta jobben etter. I denne perioden ledet han alle møtene vi hadde, han introduserte meg for sine kontaktpersoner og han lærte meg opp i lokale skikker og tradisjoner. Derfor visste vi at det var viktig for bosniere at vi hilste på bosnisk og etablerte relasjoner før vi ”kunne komme til saken”. Vi prøvde derfor å bruke en del tid innledningsvis i våre møter til småprat og relasjonsbygging.

Duffey vektlegger betydningen av å ha nær kontakt med lokalbefolkningen samt være tilstede i lokalsamfunnet. Bos Krupa var en kommune som vi overtok ansvaret for i løpet av kontingenten og således manglet vi som et norsk team detaljert kunnskap om dette området. I de øvrige kommunene vi hadde ansvaret for hadde jeg hatt en måned overlappning med den forrige team sjefen, men i Bos Krupa hadde jeg bare hatt én dag sammen med canadierne. Bos Krupa skilte seg også ut i forhold til de andre kommunene i vårt ansvarsområde ved at befolkningen bestod av flere etniske grupperinger i motsetning til de øvrige som var tilnærmet 100 % muslimske. Hvordan canadierne hadde operert i Bos Krupa hadde vi heller ikke detaljert oversikt over. Vi hadde kopier av møterapportene deres, men de gav oss ikke nødvendigvis så mye da LOT konseptet var basert på mer enn å ha møter med representanter fra kommuneledelsen. En stor del av arbeidet gikk ut på å være synlig og tilgjengelig i lokalsamfunnet for å kunne snakke med og fange opp strømninger blant befolkningen. Det var dermed mye kunnskap om Bos Krupa vi ikke fikk med oss fra canadierne, og vi måtte i mange sammenhenger begynne på nytt i dette området.

Selv om vi var tilstede i lokalsamfunnet og hadde tett dialog med lokalbefolkningen er det ikke sikkert at vi ble godtatt full ut. Bringa forteller at det var først på slutten av sitt opphold i Bosnia at hun begynte å bli mer inkludert blant kvinnene i landsbyen. I store deler av perioden hadde hun blitt sett på som en fremmed som kvinnene var engstelig for at skulle bringe skam til huset deres (Bringa, 1995). Når vi tar i betraktning at Bringa bodde sammen med en muslimsk familie i nesten ett år sier det litt om hvor vanskelig det kan være å få nær kontakt med lokalbefolkningen. Et annet viktig aspekt som Duffey ikke

berører i nevneverdig grad er et tema som forsoning. Det er lite sannsynlig at LOT bidro til å skape noe spesielt grunnlag for at de ulike etniske gruppene kunne starte en forsoningsprosess. Som nevnt gikk det flere frontlinjer mellom de ulike etniske gruppene og sågar mellom muslimene i det området som vi opererte. Dette hatet var langt fra glemt selv om vi ikke så det direkte i form av konfrontasjoner.

På samme måte som vi ikke kjente Bos Krupa og de viktigste samarbeidspartnerne, kjente heller ikke befolkningen i Bos Krupa til oss eller hvordan vi arbeidet. En episode illustrerer godt forskjellen mellom hvordan vi og det canadiske teamet hadde arbeidet i Bos Krupa. Relativt kort tid etter at vi hadde tatt over ansvaret for Bos Krupa tok vi forbindelse med lederne i kommunestyret for å avtale at vi ønsket å delta på det neste kommunestyremøtet. Ikke i den hensikt å tale til kommunestyret, men for å lytte til hvilke saker som var på dagsorden. De var mildt sagt overrasket over at vi ønsket å delta, men syntes tydelig at det var en hyggelig anmodning. Da vi noen dager senere ankom salen hvor møtet skulle gjennomføres fikk vi mange forundrede blikk fra representantene, og i følge de som så innslaget fra kommunestyremøtet på lokal TV ble vår tilstedeværelse både kommentert og vist på TV.

Basert på en annen etnisk sammensetning i Bos Krupa kontra de øvrige kommunene vi opererte i var muligens den lokale kulturen litt annerledes, men det faktum at vi ikke hadde detaljert lokalkunnskap samt at vi var nye i området har nok hatt større betydning i våre innledende møter med lokale representanter. Før de hadde fått et inntrykk av hvem vi var og hva vi stod for, er det derfor nærliggende å tro at de innledningsvis kunne være mer reserverte. Av samme årsak kunne vi også fremstå som mer utålmodig da vi så raskt som mulig ønsket å skaffe oss oversikt i vår nye del av ansvarsområdet. I ettertid er det lett å se at jeg var veldig ivrig på raskt å avtale møter med så mange nøkkelpersoner som mulig i Bos Krupa, slik at vi skulle få en god forståelse for hva som foregikk i området.

Jeg skal derfor ikke se bort ifra at den tiden vi satt av til relasjonsbygging i innledende møter med Politisjefen kan ha vært kortere enn lokal kultur forventet, og kanskje kortere enn det vi ellers pleide. I tillegg vet jeg at når canadierne gjennomførte møtene med Politimesteren så var det en ung korporal som var møteleder. Canadierne fortalte meg også at de fikk lite ut av disse møtene, men at de gjennomførte de likevel av ren høflighet. Dette burde ha gitt meg et signal om at det ville være viktig å bruke god tid på relasjonsbygging.

Men muligens hadde jeg blitt farget av at tidligere møter med andre politisjefer hadde vært vellykkede, og derfor ikke investerte nok tid til relasjonsbygging i dette møtet.

Dernest er det ikke utenkelig at jeg hadde etablert et feilaktig og enkelt bilde på hvordan en politisjef i Bosnia var, og at jeg forberedte mine møter oppimot denne stereotypen. De to politisjefene jeg hadde møtt tidligere var begge veldig åpne, avslappede og joviale. Likevel mener jeg at dette burde jeg ha klart å tilpasse i løpet av ett til to møter, og at det derfor var andre forhold som var utslagsgivende i Politisjefens reserverte holdning ovenfor meg. Jeg vil derfor påstå at selv om vi innledningsvis ikke hadde spesielt god oversikt over lokale forhold i Bos Krupa, så var Duffey sin vektlegging av ”*bottom-up*” perspektiv på problemløsning og kulturforståelse relativt godt ivaretatt av oss som var ute i denne operasjonen.

Identitet, anerkjennelse og ære

Det er ikke uvanlig at man i møte med mennesker fra andre land og kulturer blir tvunget til å reflektere over sin egen kultur og identitet. En del faktorer og elementer som man ikke tenker over i hverdagen, kan det hende man blir utfordret på i form av opplevelser, konkrete spørsmål eller hendelser man er vitne til. Jo lenger unna man er sine vante omgivelser jo tydeligere blir gjerne forskjellene. Eriksen illustrerer denne sammenhengen godt: *”på samme måte som fisken ikke vet noe om vann så lenge den svømmer omkring i det, men utvikler en særdeles sterk interesse for vann i det øyeblikket den blir fisket opp av det.”* (Eriksen, 1994, s. 47-48)

Hvis man reiser ut i internasjonale operasjoner er dette noe en må være bevisst både i forhold til egen kultur og identitet, men også i forhold til de menneskene man kommer i kontakt med ute. Mange som reiser ut i internasjonale operasjoner for første gang har kommentert i etterkant at de ikke har forstått hvorfor de lokale har oppført seg slik de gjorde, og mange har opplevd et kulturelt sjokk de ikke var forberedt på.

Typisk har enkelte argumentert med at de har reist mye i utlandet tidligere og har trodd at de var godt forberedt. Men det er stor forskjell på å være turist i et land kontra å skulle jobbe direkte med mennesker i et konfliktområde. Hvis man da ikke er bevisst sin egen identitet, etiske og kulturelle plattform kan man havne i dilemmaer som man ikke vet hvordan man skal håndtere. I tillegg må man være bevisst at de menneskene man møter har levd ett annet liv, i en annen del av verden som har preget dem på en spesiell måte. Som Barth så illustrerende beskriver det i følgende utdrag:

”Hvis vi vil forstå noe av andres liv, må vi akseptere deres oppfatninger om hva som er viktig i livet; vi må lytte til dem og deres prioriteter. [...] Da må vi også legge ned arbeid i vår opplevelse av fremmede livsformer, for å prøve å forstå hva deres samfunn, skikker og verdensbillede betyr for dem selv, som levende medmennesker.” (Barth, 1991, s. 8)

For å øke denne forståelsen som Barth skriver om er temaer som identitet, anerkjennelse og ære interessante å se litt å se nærmere på.

Lokale forhold og identitet

Da jeg kom til Bosnia var det gått ti år siden Daytonavtalen ble implementert, og krigen offisielt avsluttet. Etter hvert som tiden gikk i disse ti årene hadde konflikten fått mindre og mindre oppmerksomhet i internasjonal media. I 2005 var den knapt et tema med unntak av hvis man arresterte noen som var ettersøkt for krigsforbrytelser²⁰. I Bosnia derimot, var krigen og minnene om den fortsatt tilstede i hverdagen. Ikke alle ønsket å snakke med oss om sine erfaringer, men alle var berørt på en eller annen måte. I de kommunene som vi opererte hadde kampene foregått langs flere fronter, og i lengre perioder var de fullstendig beleiret av serberne og kroatene²¹.

I tillegg var folk preget av en intern krig mellom muslimene i området. Muslimer i Velika Kladusa samt deler av muslimene fra Cazin og Buzim, hadde under ledelse av Fikret Abdić brutt ut av det muslimske samarbeidet for å erklære Velika Kladusa som selvstendig i 1993. Abdić inngikk tidlig fredsavtaler med kroatisk og serbiske ledere og han etablerte konsentrasjonsleire for bosnjaker som var lojale mot staten (Malcolm, 1994). Dette medførte lokalt at muslimske naboer havnet i krig med hverandre, i tillegg til den store krigen som foregikk i Bosnia forøvrig. Kroatene var i store deler av krigen ansett som fiender, men i 1995 gikk bosnjakene og kroatene til felles angrep mot serberne under Operation Storm. Denne operasjonen foregikk blant annet i de kommunene som vi hadde ansvar for. I forbindelse med Daytonavtalen ble Bosnia politisk desentralisert og består fortsatt av to enheter: Den Bosnisk-Kroatiske Føderasjonen og Republika Srpska. Landet har i tillegg tre presidenter (en bosnjak, en kroat og en serber) som bytter på å sitte i førersetet.

Lokalt i Bos Krupa mistet kommunen etter krigen deler av området sitt som ble innlemmet i Republika Srpska. Hovedvekten av serbere i Bosnia bor i Republika Srpska, og det er sterke krefter i denne delen av Bosnia som ønsker å bli innlemmet i Serbia. Eksempelvis så vi under en landskamp mellom Bosnia og Serbia i 2005²² at folk fra Republika Srpska heiet på det serbiske laget istedenfor sitt eget landslag. Videre lå poesiboken som Radovan Karadžić gav ut i 2005 på bestselger listen i Republika Srpska i den perioden jeg var i

²⁰ Eks da Ante Gotovina ble tatt desember 05, tiltalt for krigsforbrytelser under Operation Storm i 1995.

²¹ Området vi opererte i inngikk i den såkalte Bihac-pocket under krigen

²² Okt 2005

Bosnia. Alt dette satte et klart preg på dagliglivet i Bos Krupa, og det provoserte bosnjakene.

Spesielt den serbiske minoriteten i Bos Krupa bodde i sine egne klart definerte lokalsamfunn med sine egne skoler. Det eneste unntaket var den ortodokse kirken som lå i Bos Krupa sentrum. Kroatene utgjorde ikke så mange mennesker, men bodde mer spredt blant muslimene og hadde ikke sine egne lokalsamfunn. Vi fant aldri noe konkret bevis som bekreftet at serberne i Bos Krupa ble diskriminert, selv om flere signaler tydet på det og flere av de lokale hevdet det.

Det var vanskelig å tro at serberne ikke ble diskriminert da vi besøkte de serbiske lokalsamfunnene. Da vi ankom disse områdene var det som å gå tilbake i tiden. Hadde vi ikke visst bedre kunne man tro at krigen akkurat var over. Selv om mange serbere hadde flyttet til Republika Srpska etter krigen, var selv husene til de som fortsatt bodde der falleferdige, og store deler av områdene lå fortsatt i ruiner. Videre var den ortodokse kirken i Bos Krupa tagget med nedsettende slagord og var generelt i dårlig forfatning. Den stod i sterk kontrast til en pen og oppusset moské, og en katolsk kirke som undergikk full restaurering.

En persons identitet og hans samhandling med sine medmennesker blir sannsynligvis preget av en slik bakgrunn. Vi ble fortalt mens vi var der at arbeidsledigheten i vårt område lå på ca 50 %²³, og flere av de gamle hjørnesteinsbedriftene fra før krigen lå i ruiner. I tillegg til EUFOR opererer det fortsatt en del ulike NGO'er og GO'er i Bos Krupa. Blant annet gjenstår det fortsatt et enormt arbeid med minerydding i området, og i følge Mine Action Center (BH MAC) ville det ta ca 30 år å rydde alle kjente minefelt hvis de fortsatte i samme tempo som de gjorde i 2005.²⁴ Krigen hang fortsatt som en mørk sky over Bosnia i 2005, hvilket lokalbefolkningen daglig ble minnet på den av nevnte aktivitet i området, samt deres egen livssituasjon.

I tillegg som et bakteppe for tidspunktet for mine møter med Politisjefen var det omtrent fire år etter terrorangrepene mot World Trade Center i USA, og konflikten i Afghanistan og Irak var jevnlig kommentert i media. I tillegg var mine møter sammenfallende med de

²³ Dette er ikke et tall jeg har fått bekreftet offisielt, men samsvarer brukbart med CIA Factbook som rapporterer en arbeidsledighet på over 40 % i 2009. Se <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>.

²⁴ Fotalt under et Mine Awareness kurs som BH MAC gjennomførte for oss i Bosnia.

voldelige reaksjonene fra muslimske grupper i deler av verden, etter publikasjonene av Muhammed-karikaturene i Jyllands-Posten. Når vi opererte i et tilnærmet 100 % muslimsk område er det naturlig at dette var et tema som opptok mange.

Charles Taylor vektlegger i sin artikkel ”*The Politics of Recognition*” betydningen av sammenhengen mellom anerkjennelse og identitet (Taylor, 1994). Taylor betegner i denne sammenhengen identitet som en persons forståelse av hvem han er, og de fundamentale karakteristika han har som menneske (Taylor, 1994). Taylor hevder at vår identitet er delvis formet av anerkjennelse eller mangelen på anerkjennelse fra våre omgivelser og samfunnet vi lever i. Han deler videre anerkjennelsen inn i to nivåer hvor det første nivået omhandler individet og dets intime sfære (Taylor, 1994). På dette nivået utvikles identiteten gjennom dialog, konflikter og relasjoner med våre aller nærmeste (foreldre, venner, kone etc.).

Det andre nivået omhandler det kollektive og offentlige. Her fokuserer Taylor på hvordan samfunnet kan bidra til å diskriminere eller stigmatisere kollektive grupper ved å ikke gi de den anerkjennelse de har behov for. Gjennom sammenhengen mellom kollektiv og individuell identitet vil et angrep på den kollektive identiteten være et angrep på den individuelle identiteten (Taylor, 1994). Dette mener Taylor kan være skadelig og sammenlikner det med en form for undertrykkelse (Taylor, 1994). Eksempler på denne form for undertrykning er tidligere diskriminering av afroamerikanere i USA, samt kvinneundertrykkelse i store deler av verden.

Politisjefen var bosnisk muslim, men hvorvidt han var dypt troende vet jeg ikke med sikkerhet. Jeg antar likevel at han ikke var det da vi hadde møter som sammenfalt med bønnetidspunktene, og han aldri gav uttrykk for at han gikk i moskeen. Jeg går ut fra at hans oppvekst i en muslimsk del av Bosnia, samt fokuset som etnisitet og religion fikk under oppløsningen av det tidligere Jugoslavia likevel har vært med å prege han som person og hans identitet. I Bosnia vektlegges kulturarven, tradisjonene og moralen i Islam i mye større grad en praktisering og knytningen mot muslimer i andre deler av verden. (Bringa, 1995)

Anerkjennelsen av muslimer på det tidspunkt hvor mine møter med Politisjefen foregikk var sterkt knyttet til hendelsene den 11. september 2001 samt karikaturstriden i 2006. I den vestlige verden var nok muslimer for mange synonymt med terrorister og al-Qaeda. Jeg

opplevde at mange bosnjaker var plaget av denne type stigmatisering i media, som de følte som svært urettferdig. Vi traff både imamer, bønder og kommuneledere som argumenterte for at reaksjonene på Muhammed-karikaturene var overdrevne, og at voldelige demonstrasjoner ikke ville skje i vårt operasjonsområde. Slik jeg så det ønsket de klart å distansere seg fra denne type fremstillinger.

Thomas Hylland Eriksen bruker følgende utsagn når han skal begynne å forklare hva identitet er: *"identitet er det man ser når man ser seg i speilet"* (Eriksen, 1994, s. 34) og han hevder videre at *"de ulike gruppene og sosiale kategoriene vi tilhører, gjør oss til dem vi er"* (Eriksen, 1994, s. 34), slik at tilhørigheten til disse gruppene er med på å skape vår identitet²⁵. Identitet blir derfor i følge Eriksen svaret på spørsmålet om "hvem er jeg?".

I forbindelse med karikaturstriden ble det av Taliban utlovet en dusør på fem kilo gull til den som drepte en norsk soldat (Zaman, 2006). Vi bodde i et sivilt hus i Cazin by uten vakthold i et 100 % muslimsk område, og var således ganske utsatt dersom noen i området ønsket å uttrykke sin misnøye med Norge eller norske soldater. I denne perioden sendte vi derfor ut en informant for å delta på fredagsbønnene i hovedmoskeen i Cazin. I sin omtale av karikaturstriden mente Imamen til forsoning, og ba om at ingen tydde til vold mot oss eller andre norske interesser i området.

Bosniske myndigheter var likevel bevisst på at det eksisterte en viss fare for at radikale muslimer kunne forsøke å gjøre et anslag mot huset vårt. I desember i 2005 fikk vi en kveld besøk av to sivilkledde politimenn som ville informere oss om at de ville holde huset vårt under oppsikt på grunn av frykt for terroranslag mot utenlandske aktører i Bosnia. Dette hadde sammenheng med en arrestasjon i Sarajevo som hadde avslørt at det eksisterte terror celler i landet.²⁶

Denne type fokus på muslimer brakte nok flere minner tilbake fra Bosnia-krigen, da mange vi var i dialog med hevdet at de hadde blitt sviktet av FN og det internasjonale samfunnet i 1992-93. Politisjefen var etter mitt skjønn også preget av dette, og han var veldig opptatt av å poengtere at de små serbiske enklavene i hans område var godt ivaretatt av politiet. Det virket som om han la mye prestisje i at han som politisjef var like opptatt av alle

²⁵ Eriksen trekker frem flere mulige dimensjoner ved identitet: Familie, alder, utdanning, individualitet, politikk, livsstil, klasse, religion, kjønn, språk, hjemsted, ætt, nasjonalitet og etnisk tilhørighet. (Eriksen, 1994)

²⁶ Se blant annet (Maroevic, 2005).

innbyggerne i kommunen uansett etnisitet og religion. Videre understreket han at bosniske muslimer ikke var som muslimer i Midtøsten, og at vi som nordmenn ville være trygge i Bosnia. Etter Taylor sin teori, kan det tolkes som et ønske fra Politisjefen om å distansere seg fra ”de andre muslimene” som han ikke identifiserte seg med, slik at stigmatiseringen av muslimene i media ikke skulle påvirke hans identitet for mye.

Gruppefelleskap og identitet

Det er i følge Eriksen vanlig å se på identitet og gruppetilhørighet som en rekke konsentriske sirkler som ligger utenpå og delvis overlapper hverandre (Eriksen, 1994). Et eksempel på det første er fra den innerste sirkelen som utgjør familien min, via slekt som den neste, til en region, til nasjon osv. Et typisk eksempel på en gruppetilhørighet som er overlappende er yrkesidentiteten. For min del som offiser kan jeg relatere meg til offiserer i øvrige deler av verden selv om vi har forskjellig oppvekst, hudfarge, livserfaring, religiøs tro og språk. I følge Bringa har det for mange muslimer i Bosnia ikke vært så enkelt som Eriksen fremstiller det. Under Tito sitt styre i Jugoslavia kunne man ikke fremstå som muslim da dette ikke var forenelig med kommunismen (Bringa, 1995). I forbindelse med folketellinger ville muslimer i varierende grad oppgi seg som serber, kroat eller Jugoslav alt etter i hvilken del av landet de bodde, og hvilke valgalternativer man hadde. I følge Bringa var det muslimer som på bakgrunn av dette hadde endret identitet (Bringa, 1995).

Av alle de gruppefelleskapene vi tilhører vil noen være viktige og andre mindre viktige. For de fleste vil eksempelvis familien være viktigere enn en forening man er medlem av som møtes en gang i måneden. I tillegg skaper identitet et skille mellom oss og dem. For de som er med i fellesskapet fokuseres det gjerne på likhet og felles interesse, kontra de som er på utsiden av fellesskapet som er annerledes og har andre interesser enn oss. Men som nevnt er det ikke nødvendigvis de objektive forskjellene som blir viktig, men kun det som aktørene velger å gi betydning (Barth, 1969).

Et enkelt eksempel er mellom de norske supporterklubbene til Liverpool og Manchester United. De fleste medlemmer av begge klubbene er norske og gjerne ivrige fotballtilhengere. De færreste medlemmene har en geografisk tilknytning til noen av fotballklubbene, og sannsynligvis finner man medlemmer fra alle samfunnslag i begge

supporterklubbene. Likevel vekker det store følelser blant medlemmene når disse lagene møtes til kamp. Da identitet defineres i motsetning til noen som er på utsiden av ens egen tilhørighet blir grensene mot andre grupper viktig (Eriksen, 1994).

Derfor vil muligens etnisk identitet blir viktig i et slikt samfunn som Bos Krupa utgjorde i 2005, med høy arbeidsledighet og lite ressurser. I følge Eriksen vil det være slik at den etniske identiteten i samfunnet blir viktig dersom flere av ressursene i samfunnet fordeles etter etniske skillelinjer (Eriksen, 1994). Som nevnt så vi tegn til at det faktisk var slik i Bos Krupa i skillet mellom bosnjaker og serbere. Men det betyr ikke nødvendigvis at det kulturelle skillet mellom serbere og bosnjaker var så veldig stort, og som Eriksen også trekker frem kan det være klare etniske skillelinjer uten at den kulturelle variasjonen nødvendigvis er så stor.

Basert på utredningen over vil det derfor være mulig å argumentere for at gruppefelleskap og identitet kan gå på tvers av kulturelle forskjeller, bare knytningen til denne identiteten er sterkere enn kulturforskjellen. Som Barth også skriver "*in some relationships radical differences are played down and denied.*" (Barth, 1969) Det kan derfor være interessant å se hvorvidt det kan ha eksistert gruppefelleskap mellom Politisjefen og meg som kan bidra til å øke forståelsen for vårt forhold.

Det første og mest nærliggende identitetsfellesskapet var at vi begge to var menn. Selv om kjønnsidentiteten anses som viktig over hele verden (Eriksen, 1994) har den sannsynligvis ikke hatt noen avgjørende betydning i dette tilfellet, da det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret er mer fremtredende i Bosnia enn i Norge. Det er som regel mennene som har lønnet arbeid, mens kvinnene tar seg av hjemmene og det som er av landbruk (Bringa, 1995). Kjønnsidentiteten ville derfor sannsynligvis ha vært en ulempe dersom jeg var kvinne.

Det neste identitetsfellesskapet vi hadde felles var en tilnærmet lik yrkesidentitet. Både som politimann og offiser forvalter man et visst voldsmonopol på vegne av staten. Politiet skal opprettholde lov og orden internt i samfunnet, mens det militære skal opprettholde det eksternt. Begge parter kan i visse tilfeller benytte vold for å løse sine oppdrag. Forskjellen ligger litt forenklet sagt i om volden anvendes mot egne borgere eller trusler utenfra. Videre

er det store likheter i organisasjonsform, trening og utdanning som er med på å skape en felles plattform.

Da jeg var i Bosnia arbeidet de sentrale myndighetene med en politireform som skulle effektivisere politistyrken slik at den ble bedre i stand til å løse utfordringene i samfunnet. I tillegg skulle reformen medføre reduserte kostnader, da de offentlige utgiftene ble ansett for å være for høye. På daværende tidspunkt skapte denne politireformen stor usikkerhet blant politistyrken, da det ikke var klart hvorvidt noen kom til å miste jobben og om noen ville bli omplassert. I et møte med meg i begynnelsen av februar 2006 gav Politisjefen uttrykk for at han selv også måtte leve med usikkerheten om hvorvidt han ville bli oppsagt.²⁷

I tillegg til arbeidet med den pågående reformen var det hver måned usikkerhet om politifolkene ville få utbetalt lønn. Over en periode på tre måneder²⁸ fikk ikke politiet i Bos Krupa utbetalt sine lønninger, og det skapte naturlig nok stor misnøye blant politifolkene. I tillegg skapte det bekymring i EUFOR systemet da man fryktet økende korrupsjon. I en tydelig frustrerende fase for Politisjefen valgte han å dele denne frustrasjonen med meg. Hvorvidt intensjonen hans var at vi skulle få EUFOR til å legge press på myndighetene for at de skulle betale utestående lønninger, eller om han hadde behov for å få ut noe av frustrasjonen sin ovenfor en upartisk kollega vites ikke. Men det bidro i hvert fall til at han fremstod som åpen og ærlig, og at jeg fikk økt tiltro til han som en person jeg kunne stole på.

I lys av Taylor sin teori kan det argumenteres for at når jeg valgte å snakke om min datters fødsel og vise bilder av familien min, så anså han det som en anerkjennelse av han som person (Taylor, 1994). Jeg hadde åpnet opp og gitt mer av meg selv, og det kan han ha sett som et uttrykk for at jeg betraktet han som en likemann. Sannsynligvis har det hatt en smittende effekt hvilket medførte en tilsvarende respons fra han. En slik anerkjennelse kan ha fremstått som ekstra betydningsfull, gitt den situasjonen og det negative fokuset som var på muslimer på den tiden samt usikkerheten rundt politireformen.

Et annet potensielt identitetsfellesskapet var religion. Jeg tenker ikke her på at vi begge tilhørte samme trossamfunn som muslimer, men at vi begge trodde på noe som var større enn oss selv. Nettopp betydningen av å tro på noe og tilhøre en religion ble vektlagt under

²⁷ EUFOR møtereferat med Politisjefen den 02.02.2006.

²⁸ Nov 05 – Jan 06.

et kurs vi gjennomførte ved FSES i forkant av deployeringen til Bosnia. På kurset ble det lagt mye vekt på at hvis spørsmålet om religion kom opp under våre samtaler med bosniere, så måtte vi si at vi var troende og tilhørte den protestantiske kirken. Årsaken var at vi sannsynligvis ville få liten respekt dersom vi sa at vi var ikke-troende. I følge instruktørene var det generelt på Balkan ikke nødvendigvis så viktig hva man trodde på eller i hvilken grad man praktiserte sin religion, men det var viktig at man trodde.

Som nevnt fremstod ikke Politisjefen som spesielt troende, og vi snakket aldri om vår personlige tro i noen av møtene. Slik sett var vi kanskje ikke så ulike da vi antakeligvis begge to har vokst opp med en religion som har preget våre tradisjoner og generelle tenkesett, uten at vi nødvendigvis har blitt spesielt personlig troende av den grunn. Og selv om Politisjefen skulle være mer troende en meg er en annen og vel så relevant forklaring at vi i vår dialog ikke valgte å gi religion betydning (Barth, 1969).

Familien er som nevnt et sentralt ankerfeste for identitet, og dette var kanskje et viktig felles identitetsfellesskapet. Vi var gift begge to og Politisjefen understreket som nevnt betydningen av å gifte seg før man fylte tretti år. Vi hadde begge to en sønn og en datter, selv om hans barn var eldre enn mine. Vi snakket en del om barna våre, og det at vi begge to var fedre bidro i stor grad til at vi hadde noe felles å snakke om. Som Barack Obama så godt beskriver:

“Of all the rocks upon which we build our lives, we are reminded today that family is the most important. And we are called to recognize and honor how critical every father is to that foundation. They are teachers and coaches. They are mentors and role models. They are examples of success and the men who constantly push us toward it.”(Obama, 2009)

Som en mer erfaren far en meg ønsket han å gi meg noen råd basert på sine erfaringer, og han snakket mye om betydningen av å la barna gradvis få prøve seg på egenhånd. Selv om det kunne være vanskelig var det viktig å stole på at oppdragelsen man hadde gitt sine barn var så god, at barna selv ville foreta de riktige valgene når de ble tenåringer. Jeg tror identiteten knyttet til det å være far er såpass sterk at når vi snakket om dette hadde det mindre betydning at han var bosnisk og jeg norsk. Samtalen rundt barna våre var ikke knyttet til religiøse forhold eller samfunnet de vokste opp i, men bar preg av mer universell karakter. Temaene kretset rundt det å være tilstede for barna, gi de trygge oppvekstvilkår samt betydningen av at foreldrene bodde sammen.

Jeg tror identitetsfellesskapet vi hadde gjennom yrkesidentiteten og familien har bidratt til å skape en felles plattform som vår relasjon kunne utvikles på bakgrunn av. Det at vi begge var fedre har i denne sammenhengen sannsynligvis hatt størst betydning, da det var innen dette temaet vi diskuterte flest personlige erfaringer.

Ære

Politisjefen fremstod som en mann med høy integritet som var stolt av arbeidet hans politifolk gjorde. Han så ut til å ta jobben meget seriøst og vi hørte aldri noen anklager rettet direkte mot han. Korrupsjon ble av svært mange vi snakket med fremstilt som et stort problem i Bosnia. Det ble fremstilt som så omfattende at lokalbefolkningen tok det for gitt at lederne deres var korruperte. Selv kjente vi til korrupsjonsanklager mot flere av de øvrige politisjefene i det norske ansvarsområdet, men vi hadde ingen bevis for at så faktisk var tilfelle. Det fremstod derfor som ganske spesielt når flere jeg snakket med kommenterte at Politisjefen i Bos Krupa ikke var korrupert. Det var med å forsterke bildet mitt av Politisjefen som en seriøs og ansvarsbevisst leder.

I våre møter spurte jeg alltid om det hadde skjedd noe spesielt i distriktet hans siden sist, og jeg fikk alltid referert de vellykkede operasjonene. Basert på informasjon fra andre, kjente jeg som regel til saker som politiet ikke hadde løst, eller saker hvor det var anklager om diskriminering eller dårlig utført arbeid. Når jeg tok opp disse problemstillingene kommenterte jeg det som regel som rykter. Men selv om jeg var forsiktig i måten jeg la frem de kritiske spørsmålene på, var det tydelig at han ikke var komfortabel med mine antydninger. Svaret var som regel at de snart hadde en løsning på saken, at de ventet på videre føringer fra regionshovedkvarteret eller at eventuelle anklager var ren løgn. Det virket som om han tok slike spørsmål personlig; som direkte anklager mot hans evne til å gjøre jobben sin.

I ettertid ser jeg at våre innledende møter kan betraktes som et slags spill der jeg utfordrer han på litt forskjellige områder for å se hvilken reaksjon jeg får. Som tidligere nevnt kan han ha betraktet dette som utidig innblanding fra EUFOR sin side som et ledd i å lære han å gjøre jobben sin. Samtidig er det mulig han har sett på det som en utfordring som han har lagt sin ære i å besvare. Som tidligere nevnt var antageligvis canadierne veldig forsiktige i

sine møter med Politisjefen, og min noe mer kritiske holdning kan derfor ha blitt sett på som en ny utfordring.

Pierre Bourdieu har, basert på sitt feltarbeid blant en folkegruppe i Kabylia, skrevet om betydningen av det å utfordre og besvare utfordringer som et spill om ære (Bourdieu, 1966). Grunnlaget for dette spillet i følge Bourdieu er at man anerkjenner hverandre som likemenn (Bourdieu, 1966). Som en følge av dette innebærer en utfordring en anerkjennelse av motparten, mens dersom man utfordrer en person som ikke er i stand til å besvare utfordringen så vanærer man seg selv. Videre sier Bourdieu at en utfordring fra en man ikke anser som sin likemann fortjener ikke å bli besvart (Bourdieu, 1966). Følger man denne tankegangen blir ære altså et sosialt spill mellom likemenn. Bourdieu beskriver i følgende avsnitt et utsagn som etter mitt skjønn passer meget godt på Politisjefen:

The point of honour is the basis of the moral code of an individual who sees himself always through the eyes of others for his existence, because the image he has of himself is indistinguishable from that presented to him by other people (Bourdieu, 1966, s. 211).

Hvis Politisjefen vektla ære såpass høyt så forklarer det godt hvorfor han var så opptatt av å fremheve politiets gode arbeid, samt hvorfor min forsiktige kritikk virket som ble tatt såpass personlig. Videre vil det understreke hvilken skade på hans ære det hadde vært, hvis han hadde blitt anklaget for korrupsjon. Men dersom Politisjefen så på mine utfordringer som et spill om ære, kan ikke jeg erindre at han prøvde å utfordre meg i disse innledende møtene. Han besvarte mine spørsmål, men stoppet ved det. Kanskje han innledningsvis ikke anså meg som en verdig likemann. Jeg var tross alt vesentlig yngre enn han og dette var i et samfunn som i større grad enn i Norge vektlegger betydningen av alder.

Sett fra dette perspektivet skjedde det også en endring etter at jeg hadde gitt han mer detaljer om familien min. Det er mulig at han først anså meg som en likemann etter at han fikk mer informasjon om meg som person, og fikk et bedre bilde av hvem jeg var og hva jeg stod for. I senere møter bar samtalene preg av større grad av diskusjon og var mindre basert på spørsmål og svar. Vi kunne diskutere forhold i bosnisk og norsk politikk, kvinners rolle i Vesten kontra Bosnia, samt EUFOR sitt overdrevne fokus på Wahabi-sekten²⁹ i Bosnia. I disse samtalene kunne han godt være kritisk til en del av mine synspunkter og

²⁹ En konservativ sekt blant Sunnimuslimer som EUFOR var svært opptatt å få oversikt over.

forklaringer, og han utfordret min argumentasjon. Hvorvidt han så på dette som et spill om ære, eller mer som interessante diskusjoner blant likemenn er vanskelig å si.

Avslutning

På samme måte som det er vanskelig å forutse utfallet av et møte mellom to personer av ulike kulturer, er det vanskelig å konkludere med hva som var årsaken til den endrede holdningen til Politisjefen etter at jeg hadde vist han bilder av familien min. Mennesker er nok ikke brikker som er forhåndsprogrammert av sin kultur på hvordan de vil handle i gitte situasjoner. Derimot tror jeg vi foretar valg basert på en rekke faktorer samt den konkrete situasjonen vi befinner oss i.

Jeg tror derfor at den respekten jeg viste ovenfor Politisjefen ved å ville dele mine personlige tanker og opplevelser med han, har hatt betydning for utviklingen av forholdet vårt. Når vi først hadde fått etablert denne tilliten var det enklere å identifisere de områdene hvor vi hadde felles interesser som kunne bygges videre på. At dette skjedde i en tid hvor muslimene i stor grad var stigmatisert i media har muligens forsterket effekten i våre møter.

Men det betyr imidlertid ikke at Hofstede sitt arbeid ikke kan benyttes i slike situasjoner. Jeg tror at hans teorier kan være hjelpsomme som en forenklet beskrivelse i forkant av kontakt med en fremmed kultur. Men det er vesentlig at man er bevisst at det i praksis er en stereotypi som ikke får frem kompleksiteten og forskjellene innad i kulturen. Dersom man ikke er kjent med disse begrensningene risikerer man å gjøre store feil som kan være vanskelig å rette opp igjen senere.

Dersom man har ambisjoner om å utvikle et fruktbart samarbeid i en tilsvarende situasjon i internasjonale operasjoner, er det nok en forutsetning at man har forståelse og respekt for den lokale kulturen. I selve møtesituasjonen er det også viktig å ikke la seg farge av forventninger eller erfaringer fra tidligere møter, men heller være litt nysgjerrig og prøve å bli bedre kjent med de man skal jobbe sammen med. Sist men ikke minst fremstår det for meg som vesentlig å vektlegge anerkjennelse og likeverd av de mennesker man møter da jeg tror det er vanskelig å oppnå gode relasjoner uten at dette er tilstede. Som et tillegg til de ulike teoretiske perspektivene jeg har trukket frem skal man ikke glemme at individuelle forskjeller og personkjemi også kan ha betydning for relasjonsbygging. Noen bruker lang tid på å bli trygg på en annen person, mens andre har en lavere terskel til å fortelle om seg selv.

Jeg tror vi fikk ganske god kontakt med lokalbefolkningen og god forståelse for lokal kultur i den perioden jeg var i Bosnia. Vi kunne dra nytte av erfaringene til de nordmennene som hadde vært der seks måneder før oss, og jeg hadde også en måned overlapping med han jeg overtok jobben etter. Vår jobb gikk blant annet ut på å veilede de bosnierne som bad oss om hjelp til hvordan de kunne få hjelp i det bosniske systemet. Jeg mener derfor at Duffey sine tanker om kulturforståelse og perspektiv på konfliktløsning i stor grad ble ivaretatt av oss, i den grad det var mulig og en del av vårt oppdrag. Problemstillingene hun trekker frem kan dog være vanskelig for Forsvaret å ivareta fullt ut i forhold til hvordan deltakelse i internasjonale operasjoner organiseres i dag. De fleste tjenestegjør i en operasjon over en periode på tre til seks måneder, og uten et godt system for ivaretagelse av erfaringer tror jeg det kan være spesielt vanskelig å få god innsikt i hvordan de lokale strategiene for konfliktløsning fungerer. Forsvaret har i dag en database som skal ivareta militære erfaringer, men jeg tror det er varierende hvilke erfaringer som rapporteres samt noe personavhengig i hvilken grad disse erfaringene benyttes før utreise av en ny kontingent.

Referanseliste

Bøker:

- Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries : the social organization of culture difference*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barth, F. (1991). *Andres liv - og vårt eget*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barth, F. (1994). *Manifestasjon og prosess*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barth, F. (2004). *Political leadership among Swat Pathans*. Oxford: Berg.
- Bringa, T. (1995). *Being Muslim the Bosnian way : identity and community in a central Bosnian village*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Brinkmann, J., & Eriksen, T. H. (1996). *Verden som møteplass: Essays om tverrkulturell kommunikasjon*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures : selected essays*. New York: Basic Books.
- Goffman, E. ([1956] 1993). *Vårt rollespill til daglig : en studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo: Pax.
- Hofstede, G. (1997). *Cultures and organizations : software of the mind* (Rev. utg.). New York: McGraw-Hill.
- Malcolm, N. (1994). *Bosnia : a short history*. London: MacMillan.
- Mauss, M. ([1923-24] 1995). *Gaven : utvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Samleverk:

- Bourdieu, P. (1966). The Sentiment of Honour in Kabyle Society. I J. G. Peristiany (red.), *Honour and shame : the values of Mediterranean society* (s. 265 s.). Chicago: University of Chicago Press.
- Duffey, T. (2000). Cultural Issues in Contemporary Peacekeeping. I T. Woodhouse & O. Ramsbotham (red.), *Peacekeeping and conflict resolution* (s. 269 s.). London: Frank Cass.
- Eriksen, T. H. (1994). Identitet. I T.H.Eriksen (red.), *Flerkulturell forståelse* (s. 34-52). Oslo: Tano Aschehoug.
- Taylor, C. (1994). The Politics of Recognition. I A. Gutmann (red.), *Multiculturalism examining the politics of recognition* (s. xiv, 180 s.). Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Øian, H., & Olsen, B. (red.). (2007). *Hvorfor skyter de? : konflikt- og kulturforståelse i internasjonale militære operasjoner*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Artikler fra tidsskrifter:

- Harrison, S. (1995). Four Types of Symbolic Conflict. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 1(2), 255-272.
- McSweeney, B. (2002). Hofstede's Model of National Cultural Differences and their Consequences: A Triumph of Faith - a Failure of Analysis. *Human Relations*, 55(1), 89-118.
- Tipuric, D., Podrug, Najla & Hruska, Domagoj. (2007). Cultural Differences: Results from Empirical Research Conducted in Croatia, Slovenia, Bosnia and Herzegovina and Hungary. *The Business review, Cambridge*, 7(1), 151-157.

Websider:

- Hofstede, G. (2010). Dimension Data Matrix Hentet 02.04.2010, fra <http://www.geerthofstede.nl/research--vsm/dimension-data-matrix.aspx>.
- Maroevic, R. a. W., Daniel (2005). Terrorist Cells Find Foothold in Balkans. Hentet 01.05.2010, fra <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/11/30/AR2005113002098.html>.
- Nilsen, K. A. (2004). 102.000 drept i Bosnia Hentet 14.05.2010, fra <http://www.nrk.no/nyheter/utenriks/4260912.html>.
- Obama, B. (2009). Father's Day Speech. Hentet 25.04.2010, fra <http://my.barackobama.com/page/community/post/stateupdates/gG5nFK>.
- Store Norske Leksikon (2010). Bosnia-Hercegovina – selvstendighet. Hentet 14.05.2010, fra <http://www.snl.no/Bosnia-Hercegovina/selvstendighet>.
- Zaman, K. (2006). Guldusør for drap på nordmenn. Hentet 01.05.2010, fra <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=302007>.